

Inhoud

Woord vooraf	V
1 Inleiding	IX
2 Wat is de bedoeling van dit woordenboek?	XI
3 Hoe is dit woordenboek tot stand gekomen ?	XIII
4 Het eindresultaat: een woordenboek in twee richtingen	XVII
5 Algemene situering van de Oosterzeelse dialecten	XVIII
6 Klankleer en spelling	XXVII
7 Beknopte spraakkunst van het Oosterzeels dialect	XXXI
8 Technisch	XLIV
Verklarende Woordenlijst Oosterzeels > Algemeen Nederlands	1
Index Algemeen Nederlands > Oosterzeels	227
Voorintekenlijst	255

We leven in een wervelende wereld, een wereld in permanente mutatie, een wereld waarin ook de wijze waarop individuen en groepen mensen onderling met mekaar communiceren, een wereld die een drastische evolutie ondergaat. Het belang van communicatie is bovendien in de afgelopen decennia exponentieel toegenomen. Economische en technologische ontwikkelingen hebben hieraan een grote bijdrage geleverd.

Die evolutie voltrekt zich in een steeds snellere vaart, waardoor vertrouwde patronen en gevestigde waarden aan het wankelen gaan. Of we dat willen of niet, we zijn daarbij allen het slachtoffer van een sluipende kolonisatie van onze gewoonten en denkpatronen. Wie een tijdje out is geweest, wordt wakker in een omgeving waarin gesurft, gemaïld, geblogd, getwitterd, gefacebookt, gewikid en geyoutubed wordt dat het een lieve lust is. Die evolutie gaat zo snel dat de termen voor die dingen nog niet eens in de officiële woordenboeken staan.

Het is duidelijk dat ook de globalisering en de daarmee samengaande vervaging van herkenbare, 'veilige' omgevingen: het dorp van weleer, de vertrouwde stad of gemeente, de landsgrenzen, systematisch doorgaat. Mensen reizen de wereld rond en bekennen zich graag Europeër te zijn, of liever nog: wereldburger. En samengaand met die evolutie verdwijnen vaak oude, beproefde, mooie, maar kennelijk achterhaalde communicatievormen. De voornaamste daarvan is uiteraard "taal". En hoewel we ons daar niet altijd van bewust zijn, toch stellen we vast dat een aantal talen in toenemende mate onder druk komen te staan. Die verschraling is overigens niet nieuw, ze bestaat reeds eeuwen. Alleen de intensiteit en de snelheid waarmee dit gebeurt, neemt exponentieel toe.

Taal speelt nochtans een belangrijke rol in het dagelijkse leven. Haar impact op cultuur en gemeenschapsvorming is enorm. George Souris, Minister van Cultuur voor New South Wales in Australië, noemde eind juli van dit jaar, taal de ruggengraat van cultuur. En hij spreekt met kennis van zaken in een land waar op onvoorstelbare wijze de cultuur van de oorspronkelijke bewoners, de Aboriginals, werd vernietigd. Na een nietsontziende koloniatiegolf, waarbij hen verbod werd opgelegd hun eigen taal te spreken zijn nu liefst 95 % van hun talen dood of bijna dood. Van de ooit 250 verschillende Aboriginaltalen worden er vandaag nog slechts vijftien actief gesproken.

Toen in 1492 de eerste blanke kolonisten in Amerika landden, werden er op het Amerikaanse continent naar schatting ruim tweeduizend verschillende talen gesproken. Daarmee was Amerika, taalkundig gezien, een van de meest rijke gebieden ter wereld. Vooral langs de Noord-Amerikaanse westkust en in het westelijke deel van het Amazonebekken werden bijzonder veel talen gesproken. Die talen hebben het erg zwaar te verduren gehad, ze verdwenen en verdwijnen aan snel tempo. En hoewel er in Noord-Amerika vandaag werk wordt gemaakt van 'revalidatieprogramma's' voor Indiaanse talen, toch blijven de vooruitzichten somber.

In Canada heeft men berekend dat van de vandaag nog bestaande Indiaanse talen (ongeveer 50) er slechts vier deze eeuw zullen overleven.

Eenzelfde bedreiging geldt voor de Afrikaanse talen. Afrika was eertijds het continent met het grootste aantal talen. Ook die staan zwaar onder druk en verdwijnen als gevolg van het teloorgaan van de eigen cultuur, van oorlogen en volksverhuizingen en van een globalisering die ook daar ongenadig toeslaat.

Ook Europa kende door de eeuwen heen een voortdurende taalverschraling. In Ierland, Schotland, Wales en Bretagne, worden heden ten dage programma's opgezet om de nagenoeg totaal verdwenen Keltische talen te behoeden voor een definitieve ondergang. Een nobel initiatief, maar veel meer dan een poging om de eigen taal als component van de eigen cultuur op eerder academische wijze in stand te houden, kan men er niet in vinden. Ook het Occitaans in Zuid-Frankrijk en het Vlaams in Frans-Vlaanderen zijn omzeggens totaal verdwenen. De repressieve taalaanpak van het Jacobijnse Frankrijk (andere talen dan het Frans werden destijds verboden) is hieraan niet vreemd. Ook in Frankrijk gaan vandaag stemmen op om nog te redden wat er te redden valt, maar de overblijvende basis is al veel te schraal om enige kans op restauratie mogelijk te maken.

Treft deze niet af te remmen evolutie talen in het algemeen, dan geldt dit in nog grotere mate voor de dialecten. Eeuwenlang boetseerde de mens in zijn habitat aan lokale vormen van taalgebruik. Daarbij ontstonden vaak honderden varianten op wat men een standaardtaal zou kunnen noemen. Die varianten hielden wat het Nederlands (het Vlaams) betreft in Vlaanderen behoorlijk stand tot halweg vorige eeuw. Toen voltrok zich een onomkeerbare kentering die nauw gerelateerd was aan socio-economische omstandigheden eigen aan de nieuwe tijden. Immers, dialecten kunnen alleen bestaan bij de gratie van grenzen. Je woonde destijds in een dorp en kwam dat dorp niet al te vaak uit. En mensen van buitenaf kwamen niet blijvend in jouw dorp wonen. Bovendien werkte je in je dorp of in de directe omgeving ervan en trouwde je met iemand uit de buurt. Je liep school in je eigen dorp, enz. Een situatie die nu totaal achterhaald is.

Onze Vlaamse dialecten zijn dan ook in ras tempo aan het afkalven. Her en der heb je nog resistente kernen, maar voor steeds minder mensen is dialect de moedertaal. En daar kan een inmiddels hele schare aan liedjeszangers en cabaretiers, die een graantje uit de nostalgische ruif willen meepikken, niet aan verhelpen. Wat je als dialectliefhebber nog kunt doen, is het verdwijnende dialect vastleggen en er zo lang als kan van genieten. En om de levensduur van het dialect te rekken, moet je het bovenal praten. Maar dat laatste doen steeds minder mensen.

Vandaag spannen academici zich in om de rijkdom van de dialecten – zij het dan onder geschreven vorm – te bewaren voor de toekomst. Omdat de Vlaamse dialecten stilaan maar zeker aan het verdwijnen zijn, wordt werk gemaakt van het optekenen van woorden, uitdrukkingen, zegswijzen ... van de eigen gewesttaal. Dialecten zijn immers onderdeel van het talig erfgoed en ze behoren zo tot het algemene cultuurgood van de streek.

Vanuit die overtuiging bemerkt men overal in Vlaanderen een groeiende belangstelling voor de dialecten of zoals dr. Jacques van Keymeulen (Universiteit Gent) het in zijn boek “Dialectwoorden verzamelen – een praktische handleiding” beschrijft: *“Naarmate de traditionele dialecten verdwijnen, neemt de belangstelling ervoor toe. Het aantal plaatselijke dialectwoordenboeken groeit de laatste jaren zienderogen aan; de oplage is soms de dag zelf al uitverkocht. Die interesse voor de dialecten is begrijpelijk. Men voelt aan dat met het dialect een belangrijk stuk cultuurgoed verdwijnt. Vele plaatselijke taalliefhebbers doen heel wat moeite om dat cultuurgoed op te tekenen en zo te bewaren. Het plaatselijke dialectwoordenboek komt tegemoet aan een maatschappelijke behoefte. De bevolking van een stad of dorp stelt het altijd erg op prijs dat haar taal wordt vastgelegd; een plaatselijk woordenboek wordt beschouwd als een soort van bewijs van de eigen identiteit.”*

Ook in Oosterzele is men zich hiervan terdege bewust. Wat geldt voor Vlaanderen, geldt per afgeleide immers ook voor onze gemeente met haar zowat 13.300 zielen. Een bevolking die voor minstens 50% bestaat uit mensen die vanuit Gent en vanuit omliggende gemeenten in onze gemeente zijn ingeweken en voor wie het lokale dialect – mogelijke gelijkenissen en verwantschappen ten spijt – een niet vertrouwd gegeven is. Het aantal Oosterzeelse ingezetenen dat hun dialect met de moedermelk meekreeg, daalt elk jaar en daalt snel.

Het was dan ook hoog tijd om te redden wat er te redden viel en om de laatste talige erfgoeddragers – noem ze de nog resterende authentieke dragers van een Oosterzeels dialect – aan het woord te laten en hen te betrekken bij een grootschalige operatie: de realisatie van een woordenboek van de Oosterzeelse dialecten.

Een ambitieuze uitdaging, een niet te onderschatten opdracht, zoveel is duidelijk. Een taak die wellicht nooit tot een goed eind kon worden gebracht, ware het niet dat onze gemeente het zeldzame geluk had/heeft dat een van de grootste experten op het vlak van Nederlandse en Vlaamse dialecten, zich jaren geleden in onze gemeente kwam vestigen. De komst van Johan Taeldeman, professor-emeritus van de Universiteit Gent, opende duidelijk perspectieven. De participatiebereidheid van prof. Taeldeman aan het rijke volkse Oosterzeelse leven, zijn sociaal engagement, maar vooral zijn bereidheid om aan zijn gemeente ook iets te ‘geven’, vormden een uitstekend uitgangspunt voor een wervend avontuur dat zowat vier jaar geleden startte.

Liep het bij de aanvang wat stroef, dan kwam het werk van Johan Taeldeman in een ware stroomversnelling van zodra er voor elk van de 6 deelgemeenten (Oosterzele, Balegem, Scheldewindeke, Moortsele, Gijzenzele, Landskouter) een specifieke werkgroep werd geïnstalleerd, bestaande uit mensen die er geboren en getogen waren, mensen die nog steeds actief hun lokale dialect beoefenen. Resultaat: om en bij de 50 mannen en vrouwen werden op die manier bij het inventariseren van lokale Oosterzeelse woorden en uitdrukkingen betrokken.

Tijdens talloze vergaderingen en werkend op basis van goed uitgekende thematische lijsten kwam op die manier onder de motiverende leiding van Prof. Taeldeman, een

boek tot stand waarin bijna 6.000 woorden werden geïnventariseerd. Een buitengewone prestatie, een indrukwekkend resultaat.

Het gemeentebestuur van onze gemeente, de bevolking van Oosterzele en de erfgoedcel Viersprong Land van Rode zijn dan ook de auteur Johan Taeldeman en zijn team, bijzondere dank verschuldigd. Hun gedreven inzet, hun aanhoudend enthousiasme, levert een naslagwerk op dat zowel de huidige generatie als de komende generaties Oosterzelenaren, zal bekoren. De betekenis van dit werk kan bezwaarlijk onderschat worden. Het behoedt in het bijzonder onze gemeente voor de definitieve teloorgang van prachtige lokale woorden en termen en het levert in het algemeen een niet te onderschatten bijdrage aan de studie en de kennis van onze Vlaamse dialecten.

Ik ben ervan overtuigd dat de lezer, niet in het minst de geïnteresseerde Oosterzelenaar, dit boek nooit ver zal wegbergen. Het inventariseert immers niet alleen een schat aan talig erfgoed, het roept niet alleen nostalgie op, maar vooral getuigt het van de wijze waarop in onze gemeente door de eeuwen heen – bouwend op een nog veel oudere Frankische spreektaal – een lokale woordenschat en een lokaal dialect tot stand kwamen. Het leert ons hoe destijds hier te lande de mensen in een eigen kleurrijke taal onderling communiceerden over de kleine dingen des levens, over lokale en bovenlokale gebeurtenissen, over de natuur, over het weer, over planten en dieren, over liefde, over verdriet.

Dit boek garandeert de lezer ongetwijfeld een aanhoudend leesgenot.

PAUL COTTENIE
SCHEPEN VAN CULTUUR VAN OOSTERZELE
VOORZITTER VAN DE ERFGOEDCEL VIERSPRONG LAND VAN RODE

Eind 2007 kreeg ik onverwacht bezoek van schepen Paul Cottenie. Onze culturele paden hadden elkaar toen al geregeld gekruist en dat waren telkens aangename en interessante momenten die mijn vrouw en ik als inwijkelingen (migranten) ook het gevoel gaven hier in Oosterzele (deelgemeente Balegem) thuis te horen. De schepen was toen al volop bezig zijn prachtige erfgoedproject in 'onze' gemeente te realiseren: het erfgoedhuis in Moortsele en een daarbij horende erfgoedwerking. Ikzelf was toen al enkele jaren gepensioneerd na een heerlijk gevulde loopbaan als professor in de Nederlandse taalkunde aan de Gentse universiteit. Mijn wetenschappelijk onderzoek in die functie heeft zich al die tijd (en vandaag nog steeds) heel sterk gericht op de Vlaamse dialecten. Ik weet niet of schepen Cottenie ooit gevoetbald heeft maar hij rook in elk geval een open doelkans: hij was er zich van bewust dat er dringend iets ondernomen moest worden om ons meest broze en meest vluchtige erfgoed, de volkstaal/het plaatselijke dialect, voor een onomkeerbare, roemloze ondergang te behoeden. Hij vroeg me dus of ik bereid was om mee sturing te geven aan een project rond het kwijnende dialect van de gemeente Oosterzele. Paul Cottenie is meer dan voldoende realist om te weten dat zo'n project er niet op gericht kan zijn – althans niet in eerste instantie – om iedereen in onze gemeente weer dialect te doen spreken, want daarvoor is het helaas vijf over twaalf en bovendien zijn we net geen missionarissentypes (ook al heb ik er misschien wel de baard voor). Het doel dat hem voor ogen stond was het plaatselijk dialect nog in zijn volle rijkdom te inventariseren, bij voorkeur in boekvorm, nog voor het definitief zou verdwijnen. Als dialectonderzoeker ben ik – uiteraard – ook een liefhebber van wat bij uitstek de taal van het volk is (en binnenkort helaas ook was). Als zodanig kon ik dan ook niet anders dan op zijn lokroep ingaan, zeker nadat hij me de volle logistieke en financiële ondersteuning vanwege de gemeente en de erfgoedcel toegezegd had.

Overeengekomen werd dat het project zou streven naar een zo volledig mogelijke inventarisering van wat zeker voor de dialectspreker zelf het meest typische aan een dialect is: de woordenschat, die in zijn totaliteit een perfect beeld ophangt van de leefwereld van een lokale gemeenschap. Met andere woorden: wij zouden streven naar een woordenboek van het Oosterzeels dialect (eigenlijk: van de Oosterzeelse dialecten, want er zijn toch nogal wat verschillen tussen de dialecten van de zes deelgemeenten.)

Er was echter een groot probleem: als 'aangespoelde' beschikte ik over te weinig actieve kennis van plaatselijke dialecten om zo'n woordenboek op te stellen. Daardoor waren wij aangewezen op de intensieve medewerking van zoveel mogelijk mensen die ter plekke geboren en getogen zijn en het plaatselijk dialect nog goed beheersen. Uit ervaring wist ik dus dat we zouden moeten werken met vragenlijsten en woordenlijsten die ons spontaan door lokale dialectliefhebbers bezorgd zouden worden.

Nadat schepen Cottenie en zijn cultuurambtenaar David De Landsheere ons de nodige garanties voor ondersteuning gegeven hadden, zijn we behoedzaam van start gegaan.

Nu, vier jaar later, ongeveer veertig vragenlijsten en ontelbare woordenlijsten later, zijn we trots u dit woordenboek te kunnen aanbieden. Mijn naam staat daar wat (te) nadrukkelijk op maar ik kan u verzekeren dat dit in zeer hoge mate de verdienste is van vele tientallen ‘echte’ Oosterzelenaars. Hun namen worden met heel veel dank en respect vermeld na dit inleidend woord. Zij waren de steunpilaren van deze Oosterzeelse Van Dale.

Voor de uitstekende omkadering van ons project dank ik in de eerste plaats het gemeentebestuur van Oosterzele en vooral schepen Paul Cottenie, cultuurambtenaar David De Landsheere (die ook nog goed ‘Gijzels’ spreekt), en Elisa De Puysseloyr en Ans Van de Cotte, de twee erfgoedcoördinatoren die sedert 1 januari 2011 fulltime verbonden zijn aan de erfgoedcel Viersprong Land van Rode.

In tweede instantie dank en groet ik de mensen van mijn vroegere werkstal, de vakgroep Nederlandse Taalkunde van de Universiteit Gent, en bijzonderlijk de medewerkers aan het project ‘Woordenboek van de Vlaamse Dialecten’ (Liesbet, Véronique, Matthias, Roxane, Evelien en Tineke), die ons hun vragenlijsten doorgespeeld hebben en de digitale aspecten van ons woordenboek deskundig begeleid hebben.

Ten derde, maar niet het minst, dank ik mijn vrouw, Lieve De Swaef, voor de vele hand – en spandiensten achter de schermen.

Ten slotte formuleer ik toch een lang onderdrukte maar niet te stelpen wens: moge dit woordenboek bij de inwoners van Oosterzele (en elders) leiden tot een groter respect en liefde voor hun dialect en hen ertoe verleiden om dat unieke taalinstrument ook zonder complexen door te geven aan hun kinderen en kleinkinderen: *‘t Baat zeker en ‘t en schaadt niet.*

JOHAN TAEDEMAN

Wat is de bedoeling van dit woordenboek?

2

Zoals al uit de inleiding gebleken is, proberen wij in dit woordenboek een zo volledig mogelijke inventaris aan te bieden van de traditionele dialectenwoordenschat van de zes Oosterzeelse deelgemeenten. Zeker in een periode dat het maatschappelijk leven diepe veranderingen ondergaat (met bijvoorbeeld het verdwijnen van traditionele beroepen en aloude vormen van volksvermaak) en met de snelle achteruitgang van het dialectgebruik is dat geen eenvoudige opgave gebleken. Je kunt dan wel proberen alle nog beschikbare bronnen aan te boren via vragenlijsten, interviews, losse woordenlijsten van dialectliefhebbers enzovoort, maar één ding is zeker: zo'n woordenboek is nooit volledig en dus ook nooit af, maar op een bepaald ogenblik moet je beslissen om je zoekwerk voorlopig te staken en om datgene wat je verzameld hebt, in een woordenboek aan de bevolking aan te bieden.

Dit schrijvend denk ik spontaan aan het woordenboek van het Lokers dialect van mijn goede vriend Marcel Pieters. Dat prachtige boek verscheen voor het eerst in 1995. Het was het resultaat van ruim 25 jaar zoekwerk en bevatte meer dan 6000 lemma's (een geleerde term voor besproken woorden). Marcel oogstte terecht heel veel lof van zijn stadsgenoten maar tegelijk werden hem nog honderden nieuwe Lokerse woorden aangereikt die toevallig door de mazen van het vangnet geglijpt waren. Ook doordat die eerste uitgave al gauw uitverkocht was, begon hij meteen met de voorbereiding van een tweede uitgave. Die kwam er in 2008 en bevatte nu ruim 7000 lemma's. Dat lot kan ook ons Oosterzeels woordenboek beschoren zijn, hoezeer de hele ploeg ook zijn best gedaan heeft.

Het omgekeerde kan echter ook gebeuren: namelijk dat de lezer(es) er woorden in aantreft die hij/zij zelf nooit gebruikt en nog nooit gehoord heeft. Daar kunnen twee verklaringen voor gegeven worden. Ten eerste staat de dialectsprekende gemeenschap ook in deze streek bloot aan heel diepe sociale veranderingen die niet alleen grondige wijzigingen in het dagelijkse leefpatroon meebrengen maar ook tot een spectaculaire uitvlakking van de lokale dialectenwoordenschat geleid hebben. Aangezien wij echter over een aantal oudere bronnen konden beschikken, zijn in ons woordenboek heel wat Oosterzeelse woorden opgenomen die intussen samen met de sterk veranderende realiteit uit het lokale woordgebruik verdwenen zijn. Als voorbeeld neem ik de licentiaatsverhandeling van Kristien Van Slycken (uit 1974), die zelf afkomstig was (en is) uit Gontrode en een heel grondig onderzoek verricht heeft naar de woordenschat van het traditionele, kleinschalige landbouwbedrijf in het Land Van Rode. In dat werk worden we geconfronteerd met enkele honderden woorden die in hun totaliteit een zeer gedetailleerd beeld ophangen van wat er reilde en zeilde op het traditionele boeren erf. Haar informanten zagen het levenslicht tussen 1900 en 1925. Jongere Oosterzelenaars hoeven zich er niet over te verwonderen dat ze de grote meerderheid van die woorden niet meer kennen want ze zijn ook niet meer vertrouwd met de werkelijkheid waarnaar de woorden verwijzen.

Een tweede verklaring voor het feit dat inwoners van de Oosterzeelse deelgemeenten sommige opgenomen woorden niet zullen (her)kennen, vloeit voort uit de opzet van dit woordenboek: wij hebben getracht de dialectenwoordenschat van de zes deelgemeenten op voet van gelijkheid te inventariseren maar daarbij hebben wij ervaren dat de dialecten van die zes dorpen niet alleen verschillen qua uitspraak (zie verder) maar ook qua woordenschat. Daardoor is het bijvoorbeeld best mogelijk dat een bepaald woord (vrij) algemeen door Balegemnaars herkend wordt maar niet door mensen van Gijzenzele. Met andere woorden: zeg niet te gauw dat sommige van de opgenomen woorden 'geen Oosterzeels' zouden zijn.

In een voorlaatste puntje proberen wij toe te lichten op basis van welke criteria de opgenomen woorden geselecteerd werden. Hoewel elke dialectsprekende inwoner/inwonerster van Groot-Oosterzele zeker ook het woordje *stoel* gebruikt, zal de lezer het niet in ons woordenboek terugvinden en dat hangt samen met ons belangrijkste selectie criterium: wij hebben enkel woorden opgenomen die in het Algemeen Nederlands ofwel helemaal niet voorkomen (bv. *bijze* = schommel, *dieëfelen* = knoeien) ofwel in het A.N. een *andere, heel onvoorspelbare klankvorm* hebben (bv. *kestounde* = kastanje, *oekst* = oogst).

Geselecteerd werden eveneens woorden die ook in het A.N. voorkomen maar die in het Oosterzeels dialect een speciale betekenis ontwikkeld hebben. Zo is *oardig/aardig* ook in het A.N. bekend, maar niet in de dialectbetekenis 'raar/zonderling'. Dat woord is dan ook opgenomen, maar enkel met de specifieke dialectbetekenis. Een nog sprekender voorbeeld is *toufel(e)/tafel*. Dat woord heeft in het Oosterzeels één betekenis die geen A.N. is nl. 'begrafenismaaltijd' (bv. '*Nonkel Gérard wor(dt) zoaterdag begrouven en we zijn aan toufel gevrougd*'). Het is dan ook logisch dat *toufel(e)* enkel in die betekenis opgenomen is. Anders is het gesteld met woorden als *stoel* en *stroate* (straat). Die hebben bij ons weten geen enkele speciale betekenis ontwikkeld in het Oosterzeels en staan in een voorspelbare/regelmatige klankverhouding tot A.N. *stoel* en *straat*. Om papier te sparen en de gelukkige koper van dit woordenboek niet op onnodige kosten te jagen, hebben wij zulke woorden uit ons boek geweerd.

Uiteindelijk zijn we de gebruiker van dit woordenboek nog een antwoord schuldig op één vraag: *wat is nu het nut van dit boek?*

Zoals al in de eerste paragraaf gezegd werd, wilden wij vooral een *inventaris* aanbieden van de traditionele Oosterzeelse dialectenwoordenschat die nu in razende vaart aan het verdwijnen is. Zo wordt dat bijzonder rijke talige erfgoed ten minste aan de definitieve vergetelheid ontrukkt. Een oud gebruiksvoorwerp kun je nog in een museum tonen, zelfs met uitleg over waarvoor en hoe het gebruikt werd, maar de dag dat de laatste dialectspreker het licht uitdoet is het dialectwoord onnaspeurbaar weg.

Een en ander houdt in dat dit woordenboek geen leerboek wil zijn voor de beginnende Oosterzeelstaligen, maar een *leesboek* voor al wie nog wil proeven van de onvervangbare 'jus' van onze ware moedertaal.

Hoe is dit woordenboek tot stand gekomen ?

3

3.1. Materiaalverzameling

Hoewel op de kaft maar één naam staat, is dit woordenboek het resultaat van ongelooflijk veel belangeloos teamwork. Toen wij in 2007 op het verzoek van schepen Cottenie ingingen, waren wij er ons maar al te zeer van bewust dat een degelijk dialectwoordenboek enkel realiseerbaar was via de onbaatzuchtige (en dus des te meer te waarderen) medewerking van lokale dialectsprekers. Behalve materiaal uit vroegere studies en enquêtes (o.a. het al genoemde onderzoek van Kristien Van Slycken naar de traditionele landbouwwoordenschat) stonden mij twee soorten verse bronnen voor ogen:

1. vragenlijsten over allerlei thema's, die we binnen een netwerk van plaatselijke informanten zouden verspreiden

en

2. losse woordenlijsten die we van geboren en getogen Oosterzelaars hoopten te ontvangen.

3.1.1. Vragenlijsten

Sedert 1972 loopt er bij mijn vroegere werkplek, de vakgroep Nederlandse Taalkunde van de Universiteit Gent, een grootschalig project dat erop gericht is de dialectwoordenschat van Oost- en West-Vlaanderen te inventariseren en in boekvorm te publiceren. Per thema (Bv. de graanoogst, het menselijk lichaam, insecten en andere kleine diertjes) verspreidde men door heel Vlaanderen bij een vast net van informanten ongeveer 150 vragenlijsten. Hoewel voor onze streek (het Land van Rode) het aantal medewerkers-invullers nogal aan de lage kant lag konden wij aan de hand van die ingevulde vragenlijsten al een behoorlijke oogst aan Oosterzeelse dialectwoorden binnenhalen. Van nog meer belang was echter het feit dat wij vrij over die deskundig opgestelde vragenlijsten mochten beschikken voor verspreiding in de Oosterzeelse deelgemeenten, een faciliteit waarvan wij dankbaar gebruik hebben gemaakt. Met de onvolprezen hulp van David De Landsheere, konden wij in vrij korte tijd een kerngroepje oprichten van mensen uit de verschillende deelgemeenten die bereid waren om de 'Gentse' vragenlijsten in hun deelgemeente te verspreiden. Toen na ongeveer een jaar de werking van dat groepje wat slabakte, hebben wij via de seniorenverenigingen (en na tips van o.a. schepen Cottenie) een heel stevig netwerk van enthousiaste medewerkers kunnen uitbouwen die ons

maandelijks veel goed ingevulde vragenlijsten bezorgden. Tussen eind 2007 en maart 2011 konden we een 40-tal uitvoerige vragenlijsten verspreiden en de ingevulde exemplaren (gemiddeld een vijftal per deelgemeente) leverden het kernmateriaal voor ons dialectwoordenboek. Hieronder worden met oprechte dank de namen van onze trouwe gezellen vermeld per deelgemeente. Werkgroep Balegem: Willy Baele, Arlette Braems, Rita Brizar, Robert De Man, Lieve De Swaef, Hedwig Eeckhout, Paul Eeckhout, Lucien Meulenijzer, Annieta Van Herpe, Gaston Verdonck, dr. Paul Vermassen en Cigrite Vermassen; werkgroep Gijzenzele: Willy Bockstaele, Dirk De Ganck, Julien Kielemoes, Roger Sioncke, Petra Van Bever, Marc Van Gaver, Willy Van De Vijver en Patrick Ysabee; werkgroep Landskouter: Daniël De Bosscher, Simonne Govaert, Antoine Heyerick, Gabriëlla Heyerick, Noël Minnaert en Erna Tondeleir; werkgroep Moortsele: Jacques De Bruycker, Godelieve Ghijs, Marc Reygaert, Gaby Schietse, Suzanne Steurbaut, Firmin Use, Julien Van De Putte, Francine Van Den Bulcke en Willy Van Den Bulcke; werkgroep Oosterzele: Mariette De Neve, Nestor De Rouck, Johan De Smet, Germaine Francois, Cecile Verbruggen en Guido Vervust; werkgroep Scheldewindeke: Gaston Bombeke, Sabine Carnawal, Antoine De Munter, Liliane De Naeyer, Adrien De Vriese, Paul De Witte, Gabriëlle Delvoy, Julien D'Hoossche, Berenice Hofman, Raphaël Meersschaut, Margareta Van Crombrugge, Yvette Van der Cruyssen en Raf Van Elsuwé.

3.1.2. Losse Woordenlijsten

Ettelijke bewoners van de zes deelgemeenten bezorgden ons, eventueel naast de ingevulde vragenlijsten, ook tal van lijsten en lijstjes met losse dialectwoorden (plus hun betekenis). Heel vaak bleken die een niet te versmaden aanvulling bij de vragenlijstgegevens te zijn. Ik schat de bijdrage van die losse lijsten op ongeveer een kwart van het totale materiaal, met Gérard Vekeman (Moortsele) als de onbetwiste hoofdleverancier, maar ook van Noël Minnaert, Raf Van Elsuwé, Antoine Heyerick, Annieta Van Herpe, Gaston Verdonck en Mimi Haegeman mochten we erg waardevol extra-dialectmateriaal ontvangen. Ik ben hen dan ook bijzonder erkentelijk voor hun inspanningen.

3.2. Materiaalverwerking

Vanaf begin 2010 zijn we het verzamelde materiaal gaan be- en verwerken. Bij dat proces kunnen we vier fasen onderscheiden.

(a) Een kleine 6000 fiches in schoendozen

Van elk geregistreerd woord werd allereerst een fiche gemaakt met de hand. Onder elk trefwoord werd volgende informatie opgenomen:

1. de woordsoort (en bij zelfstandige naamwoorden ook het geslacht);
2. de betekenis(sen), vaak toegelicht met een uit het leven gegrepen voorbeeld;

3. eventueel vaste verbindingen en uitdrukkingen met het in hoofding genoemde basiswoord (trefwoord), telkens met de bijhorende A.N. vertaling;
4. soms aanwijzingen over de sfeer waarin woorden en uitdrukkingen gebruikt worden of werden (bv. landbouw, wielersport, religie);
5. soms aanwijzingen over de stijlsfeer en de gevoelswaarde van de opgenomen woorden (bv. plat, verouderd, scheldwoord, schertsend);
6. soms verwijzingen naar de herkomst van woorden.

Het trefwoord, de vaste verbindingen en de uitdrukkingen zijn geschreven in een zelf ontworpen spelling die heel sterk gebaseerd is op de uitspraak in het lokale dialect. Over dat aspect (uitspraak en spelling) handelt de zesde paragraaf van deze inleiding.

(b) Een ultieme controle

Komend uit een ander deel van Oost-Vlaanderen met een sterk van het Oosterzeels afwijkend dialect (het Meetjeslandse Maldegem-Kleit) voelde ik me geregeld onzeker over sommige aspecten van de op onze fiches meegegeven informatie. Daarom ben ik in onze stuurgroep op zoek gegaan naar een tweetal piepjonge mensen die in Oosterzele geboren en getogen zijn en nog heel vast het plaatselijk dialect beheersen. Zo kwamen we (alweer) terecht bij Noël Minnaert (afkomstig van Windeke maar nu in Landskouter wonend) en Raf Van Elsuwé (geboren in Balegem maar al lang woonachtig in Windeke). Zij namen de delicate en erg tijdrovende taak op zich om met hun autochtoon oog nog eens het hele materiaalbestand kritisch door te nemen. Zij bezorgden ons nog veel aanvullingen en ook correcties, en daar zijn we hen bijzonder dankbaar voor.

(c) Invoering in de computer

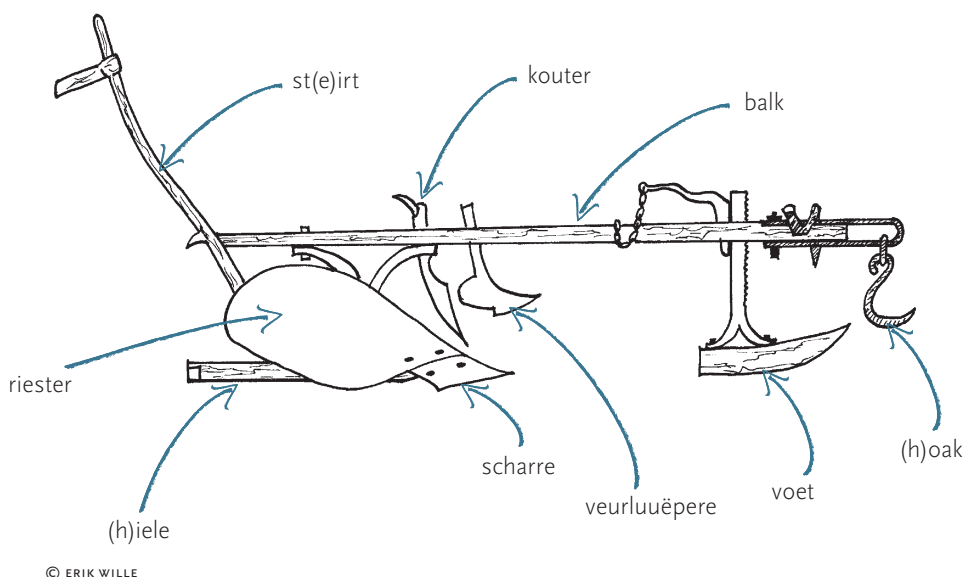
Met het oog op een vlotte en correcte aanlevering van de drukklare woordenboektekst diende vervolgens de hele materiaalverzameling op een heel systematische wijze in de computer ingevoerd te worden.

Nadat de erfgoedcel Viersprong Land van Rode met een paar programma's geëxperimenteerd had, kon zij het verdere invoeringswerk toevertrouwen aan twee vrijwillige bibliotheekmedewerkers nl. Greta Verdonck en Rita Van de Sype. Ook hen danken we van harte voor de prettige en vlotte samenwerking. Na een laatste filtrage door de erfgoedcel Viersprong en ondergetekende was de tekst rijp voor het lay-outwerk. Hoewel ...

(d) Illustraties

Vanaf het begin was het de bedoeling ook illustraties op te nemen, die verder konden verduidelijken waarnaar een bepaald dialectwoord precies verwijst. Vooral voor voorwerpen die in onbruik zijn geraakt maar waarvan we de namen nog kennen, achtten wij het nuttig en zelfs noodzakelijk om via een foto of tekening de betekenisomschrijving te ondersteunen.

Als voorbeeld nemen we de eenvoudigste (landbouw)ploeg die oudere mensen nog na de oorlog hebben weten gebruiken: de *voetjesploeg*, ook wel *enkele ploeg* genoemd. Zo'n ploeg heeft (of beter: had) een heleboel onderdelen, die allemaal een naam hadden: een *balk*, een *st(e)irt*, een *voet* (uiteraard), een *hiel*, en drie messen, die in het Land van Rode een *scharre*, ne *kouter* en een *riester* heetten. Onderstaande illustratie maakt perfect duidelijk hoe zo'n primitieve ploeg eruit zag en welk dialectwoord bij welk onderdeel hoort.

© ERIK WILLE

Onze oproep om meer van zulke illustraties te bezorgen, werd alweer enthousiast beantwoord. Met het gevaar om iemand te vergeten, noem ik hier de belangrijkste 'leveranciers': Annieta Van Herpe, Noël Minnaert, Raf Van Elsuwé, Antoine Heyerick, Gaston Verdonck, Herman Waeytens en David De Landsheere. Hun kostbaar materiaal konden we nog aanvullen met foto's uit het agrarisch museum *De Smoufelbeekhoeve* te Maldegem – Donk (conservator Jaak Vannevel) en met een aantal prachttekeningen van de Aalterse volkszanger en graficus Erik Wille. Een hartelijke merci aan alle hier genoemde leveranciers. Ten slotte ontleenden we ook nog een aantal archaische beelden uit de verzameling Clemens Trefois, een verzameling van glaspositieven, gedigitaliseerd door de KBOV.

(e) Lay-out/Verdere vormgeving

Zo'n woordenboek dient niet alleen inhoudelijk een behoorlijk niveau te halen. Een aantrekkelijk uitzicht is niet minder belangrijk om de lectuur ervan aangenaam te maken. Vandaar dat er ook veel zorg besteed is aan de vormgeving van 'ons' boek. Die zorg hebben we in volle vertrouwen en met succes uitbesteed aan de erfgoedcel en drukkerij Nevelland Graphics. Zij hebben ervoor gezorgd dat 'onzen boek' nu al in een gave vorm bij u op de leestafel ligt, waarvoor uiteraard weer onze hartelijke dank.

Het eindresultaat: een woordenboek in twee richtingen

4

Normaal functioneert een dialectwoordenboek maar in één richting: van het alfabetisch geordend dialectwoord (het zogenaamde ‘trefwoord’) naar de dialectbetekenis(sen) eventueel vergezeld van enkele uit-het-leven-gegrepen voorbeelden. Op die manier kan men te weten komen dat het (archaïsche) Oosterzeelse woord *vlie(gen)bout* naar een ‘vlinder’ verwijst. Vooral de niet autochtone of jongere lezer kan ook met vragen in de omgekeerde richting zitten, van het type: heeft het Oosterzeels een dialectwoord voor ‘vlinder’ en zo ja, welk? Om zulke vragen te kunnen beantwoorden moet het woordenboek ook een omgekeerd *register* of *index* bevatten dat alfabetisch geordend is op de A.N.-tegenhangers van de behandelde dialectwoorden.

Een paar voorbeelden: op het A.N. woord *vlinder* volgt in de index het dialectwoord *vlie(ge)nbout*, op het A.N. *vagina* volgen een tiental dialectwoorden. Dat laatste laat dan ook weer toe om na te gaan of er in het dialect meerdere synoniemen bestaan voor een bepaald A.N.-woord met een bepaalde A.N.-betekenis.

In ons woordenboek, net als in dat van Lokeren (Marcel Pieters) en in dat van Asse (Lode Pletinckx), volgt op het eigenlijke woordenboek (DIA-> A.N.) dan ook een index (A.N.->DIA). Dit is in eerste instantie het werk van de erfgoedcel.

Algemene situering van de Oosterzeelse dialecten

5

5.1. Algemeen

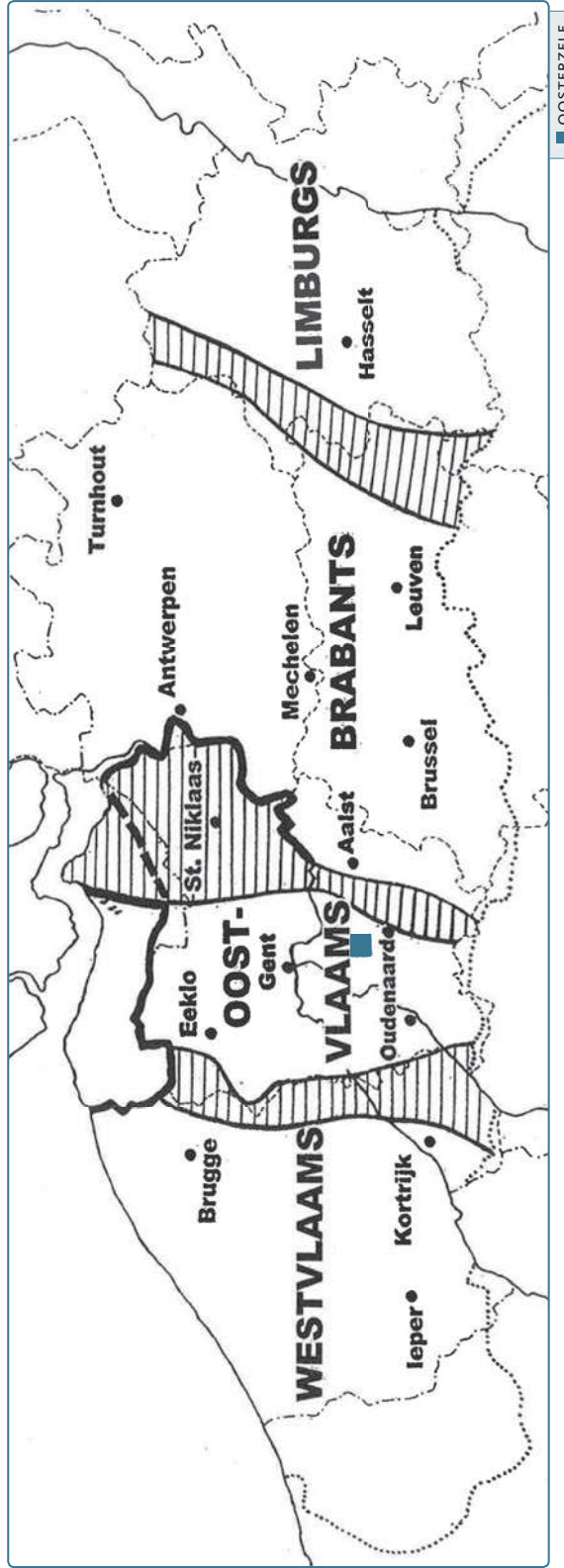
Zoals uit kaart 1 blijkt, kunnen we in Vlaanderen vier grote dialectgebieden onderscheiden: West-Vlaams, Oost-Vlaams, Brabants en Limburgs. Anders dan bestuurlijke grenzen (bv. landsgrenzen, provinciegrenzen, de taalgrens) zijn dialectgrenzen zelden scherp. Meestal bevindt er zich tussen twee dialectgebieden een overgangszone.

Op kaart 1 zijn die overgangszones met schuine streepjes aangeduid. Die zijn nogal vaak te situeren in de buurt van provinciegrenzen, maar een direct verband tussen beide is er niet. Onze provinciegrenzen dateren pas van 1795, terwijl de 'ruwbouw' van onze dialectgebieden dateert van de periode 500-1600 na Chr. Wel is het zo dat onze provinciegrenzen soms op oudere politieke grenzen teruggaan: bv. die tussen het oude Graafschap Vlaanderen (ongeveer Oost- en West-Vlaanderen) en het Hertogdom Brabant (ongeveer de provincies Vlaams Brabant en Antwerpen). De kaart laat ook duidelijk zien dat het Oost-Vlaamse dialectgebied (waartoe de Oosterzeelse dialecten behoren) helemaal niet samenvalt met de gelijknamige provincie en wel in vier opzichten:

1. De Denderstreek (bv. Aalst, Ninove en Geraardsbergen) spreekt zondermeer een Brabants dialect.
2. Het Waasland en een smalle noord-/zuidgerichte strook (waarin o.a. Vlierzele, Burst en Herzele gelegen zijn) vormen een overgangsgebied tussen Brabants en Oost-Vlaams.
3. Het uiterste noordwesten van Oost-Vlaanderen (Middelburg, Maldegem en Kleit) spreekt een sterk West-Vlaams getint dialect.
4. In de zuidoosthoek van West-Vlaanderen (met o.a. Ruiselede, Waregem en Avelgem) klinkt het dialect veeleer Oost- dan West-Vlaams.

De Oosterzeelse dialecten liggen dicht bij de oostelijke rand van het echte Oost-Vlaamse dialectgebied. De aangrenzende dorpen Bavegem en Sint-Lievens-Houtem zijn in onze streek de meest oostelijke Oost-Vlaamse dialecten.

Kaart 1: De grote dialectgebieden in Vlaanderen

© VALÉRIE BOUCKAERT

5.2. Oost-Vlaams

De eigenheid van 'het' Oost-Vlaams valt in twee zinnen samen te vatten:

- a) Het neemt een tussenpositie in tussen het oude Vlaams (dat op enkele punten na behoorlijk bewaard bleef in het West-Vlaams) en het Brabants (zie hieronder 5.2.1.)

en

- b) het heeft (wellicht vanaf de 16de eeuw) een aantal *eigen kenmerken* ontwikkeld (zie 5.2.2.)

5.2.1. Een tussenpositie tussen West-Vlaams en Brabants

Die tussenpositie is als volgt te preciseren:

voor het ene taalverschijnsel doet het Oost-Vlaams mee met het West-Vlaams, voor het andere staat het samen met het Brabants tegenover het West-Vlaams. We geven van beide mogelijkheden een paar voorbeelden.

- a) Oost-Vlaams samen met West-Vlaams (= Vlaams) tegenover Brabants
 - Vrouwelijke zelfstandige naamwoorden (op enkele uitzonderingen na) eindigen op een doffe *e*: bv. Vlaams *katte*, *pinte*, *ure* tegenover Brabants(er) *kat*, *pint*, *uur*.
 - Vlaamse dialecten hebben geen umlaut op lange klinkers: bv. Vlaams *koas*, *moarte*, *groene*, *zoeken* tegenover Brabants *kèès*, *mèèrt*, *gruun*, *zuuken*.
 - Soms *u* of *eu* tegenover *o* of *oo* in het Brabants (en het A.N.): bv. *vul* (= vol), *wulle* (= wol), *puppe* (= pop), *zeune* (= zoon), *veu(g)ele* (= vogel), *bleuzen* (= blozen), *geweune* (= gewoon).
 - De meervoudsuitgang - *s* in sommige éénlettergrepige woorden (in het West-Vlaams nog veel vaker dan in het Oost-Vlaams), bv. *zeuns* (Brab. *zonen*), *treins* (Brab. *treinen*), *tieëns* (Brab. *tieënen*), *stiers* (Brab. *stieren*).
- b) Oost-Vlaams samen met Brabants tegenover West-Vlaams
 - De tweeklanken *ij* en *ui* (en varianten) tegenover West-Vlaams *ii* en *uu* (bv. in *bijten* en *buiten*)
 - Oost-Vlaams + Brabants + Antwerps *uu* + *r* tegenover West-Vlaams *eu* + *r* (bv. in *zuur*, *muur*, *schuur*)
 - Oost-Vlaams + Brabants *o* of *oo* in sommige woorden tegenover West-Vlaams *u* en *eu*, bv. *tonne*, *bos*, *donder*, *boter*, *note* tegenover West-Vlaams *tunne*, *bus*, *dunder*, *beuter*, *neute*.

5.2.2. Eigen kenmerken (typisch 'Oost-Vlaams')

De Oost-Vlaamse dialecten vertonen ook een aantal kenmerken die noch West-Vlaams noch Brabants zijn.

Ze bezorgen het Oost-Vlaams een unieke plaats onder de Vlaamse en soms zelfs de Nederlandse dialecten. Ook hier geven we slechts enkele voorbeelden.

- Midden in het woord vallen sommige medeklinkers weg en dat gaat gepaard met een sterke rekking van de voorafgaande klinker :

Bv. *lèèën* = leggen (g weg)
drouën = draaien (j weg)
bààën = bouwen (w weg)

Dit maakt het plattelands Oost-Vlaams vaak moeilijk verstaanbaar voor mensen uit andere dialectgebieden. In de communicatie zijn medeklinkers immers (veel) belangrijker dan klinkers. Wat moet een 'buitenstaander' met een uiting als *néén àà uuë oeën* (= negen ouwe hoge hoeden)?

- Tegenover Brabants en West-Vlaams *oeë* staat in het Oost-Vlaams *uuë* in veel woorden die in het A.N. *oo* hebben.

Voorbeelden:

Oost-Vlaams	West-Vlaams/Brabants
<i>buuëm</i>	<i>boeëm</i>
<i>bruuëd</i>	<i>broeëd</i>
<i>(a)zuuë</i>	<i>(a)zoeë</i>

- Sommige Oost-Vlaamse werkwoordsvormen onderscheiden zich van de tegenhangers in het West-Vlaams en het Brabants.

Voorbeelden:

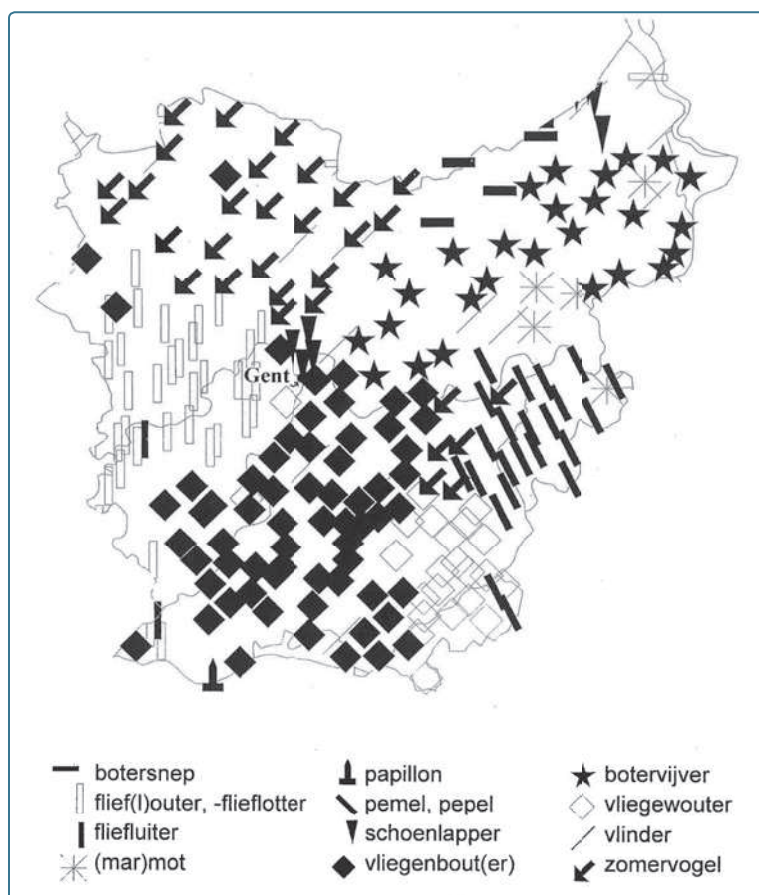
Oost-Vlaams	West-Vlaams/ Brabants
<i>ik ben</i>	<i>ik zijn</i>
<i>ik doe</i>	<i>ik doen</i>
<i>ik goa</i>	<i>ik goan</i>
<i>(h)ij ès</i>	<i>(h)ij is</i>
<i>ik slape</i>	Wvla. <i>ik slapen</i> / Brabs. <i>ik slaap</i>

Vooraf op het vlak van de uitspraak neemt 'het' Oost-Vlaams wel degelijk een aparte plaats in onder de Nederlandse dialecten.

Het zal de aandachtige lezer van dit woordenboek opgevallen zijn dat in bovenstaand overzicht op geen enkel ogenblik sprake is geweest van de woordenschat, die in dit boek toch centraal staat. Aan de basis hiervan liggen de volgende waarnemingen:

1. De ruimtelijke verspreiding van dialectwoorden komt maar hoogst zelden overeen met de intussen al bekende grenzen tussen de grote dialectgebieden, die vooral op verschillen in klankleer en spraakkunst gebaseerd zijn.
2. Vrij veel dialectwoorden (die dus geen A.N. zijn) komen in meer dan één dialectgebied voor. Zo is het voorzetsel *binst* (= tijdens) niet alleen algemeen bekend in Oost-Vlaanderen maar ook in West-Vlaanderen en in een deel van Brabant. Hetzelfde geldt voor het bijwoord *vrieë(d)* (= zeer, in hoge mate), dat in West-Vlaanderen weliswaar beconcurrereerd wordt door *stiefen* naar Brabant toe door *nijg*. Tegelijk zien we in het Oost-Vlaamse gebied dat *vrieëd* afwisselt met *gieël* en (in het Meetjesland) met *bot*.
3. Soms – en zelfs heel vaak – is de verspreiding van een dialectwoord (veel) beperkter dan een van de klassieke dialectgebieden. Dat is m.i. het best aantoonbaar met de kaart van de oude dialectbenamingen voor *vlinder* (zie kaart 2).

Kaart 2: oude *vlinder*-benamingen in Oost-Vlaanderen

© VALÉRIE BOUCKAERT

Alleen al in Oost-Vlaanderen noteren we een 15-tal verschillende woorden. Het Oosterzeelse *vlie(g)enbout* komt (of kwam) voor in een gebiedje ten zuidoosten van Gent. Ten (zuid)westen, ten zuiden en ten (zuid)oosten van dat gebiedje was het aanverwante *vlie(g)enbouter* of *vliegenwouter* het nu verouderde dialectwoord. Ten westen van Gent (de streek van Deinze en Nevele) overheerste *f(l)ief(l)outer*. In het Meetjesland werd (wordt?) de vlinder *zomerveu(g)ele* genoemd. In het oude Gents domineerde de naming *schoenlapper*. In het Waasland sprak men vooral van een *mottevijver* of een *botervijver* en aan de Beneden-Dender (Aalst en Dendermonde) sprak men doorgaans van een *pemel*. Deze fascinerende veelheid aan bijzonder kleurrijke dialectwoorden kan nog een heel eind verruimd worden als we er de overige Vlaamse dialecten bijhalen. We beperken ons hier tot een beperkte bloemlezing: *butterschijte* en *schijtekabutse* in Frans-Vlaanderen, *uultje* in West-Vlaanderen, *(boter)kapelle* in Zeeuws-Vlaanderen, *pannelapper* en *flikketeer* in Antwerpen, *pepel* in Vlaams-Brabant en *snuffel* en *roevogel* in Limburg. Helaas is deze bonte waaier aan benamingen aan het verdwijnen als sneeuw voor de zon.

4. Zowat ieder dialectwoord heeft zijn eigen verspreiding en geschiedenis, maar het zou ons te ver leiden om daar – hoe verleidelijk het ook is – dieper op in te gaan. Hier wilden we alleen maar aantonen dat de verspreiding van dialectwoorden nauwelijks of niet aan vaste patronen onderhevig is. De klankleer/de uitspraak is dat des te meer.

5.3. Lokale verschijnselen

De dialecten van de zes Oosterzeelse deelgemeenten vertonen intern (d.w.z. tegenover elkaar) een grote *uniformiteit* (zie 5.4. voor interne verschillen) maar vormen in geen enkel opzicht een eiland in het (Oost-)Vlaamse dialectlandschap. Een typisch Groot-Oosterzeels dialectkenmerk valt niet aan te wijzen.

Wel is het zo dat de Oosterzeelse dialecten voor een beperkt aantal klankverschijnselen deel uitmaken van een mini-dialectgebiedje.

We sommen er hieronder enkele op:

- (°) De verbinding *oei* wordt *oo(i)* uitgesproken in de zes Oosterzeelse deelgemeenten, maar ook in de aanpalende plaatsen: o.a. in Merelbeke, Melle, Wetteren, Westrem, Bavegem, Houtem, Baaigem, Dikkelvenne en Bottelare. Voorbeeld: *groo(j)en* = groeien.

- (°) De tweeklanken *ij* en *ui* worden vóór *n* en *m* respectievelijk als *ee* en *eu* uitgesproken.

Voorbeelden:

- *féne* = fijn
- *sleem* = slijm
- *breune* = bruin
- *deum* = duim.

Buiten de Oosterzeelse deelgemeenten komt dit uitspraakkenmerk (o.a.) ook voor in Merelbeke, Zwijnaarde, Bottelare, Munte en Baaigem.

(°) Vóór *p/b/m* wordt *o* meer in de buurt van A.N. *ou* uitgesproken. Dat is in de zuidelijker dorpen (bv. Balegem) duidelijker het geval dan in de noordelijker deelgemeenten (bv. Gijzenzele).

Voorbeelden:

- *ko(u)p* = kop
- *bo(u)bel* = bobbel
- *ko(u)m* = kom.

Deze lichte tweeklank is echter ook te horen in de zuidelijke buurdorpen Leeuwerger, Elene en Velzeke.

In de spelling van de in ons woordenboek voorkomende dialectwoorden hebben we deze erg lokale fonetische nuances niet weergegeven. Precies daarom worden ze hier veralgemenend opgesomd.

5.4. Lokale uitspraakverschillen binnen de Oosterzeelse deelgemeenten

Zoals al gezegd werd, vertonen de dialecten van de zes Oosterzeelse deelgemeenten een zeer sterke uniformiteit. En toch hebben oudere dialectsprekers geen enkele moeite om bijvoorbeeld een 'echte' Balegemnaar te onderscheiden van een 'echte' Gijzenzenaar. Die verschillen zitten wel eens in de woordenschat maar vooral aan de *uitspraak* kunnen we inwoners van de diverse dorpen herkennen en situeren. In de loop van ons onderzoek zijn ons de volgende lokale uitspraakverschillen opgevallen:

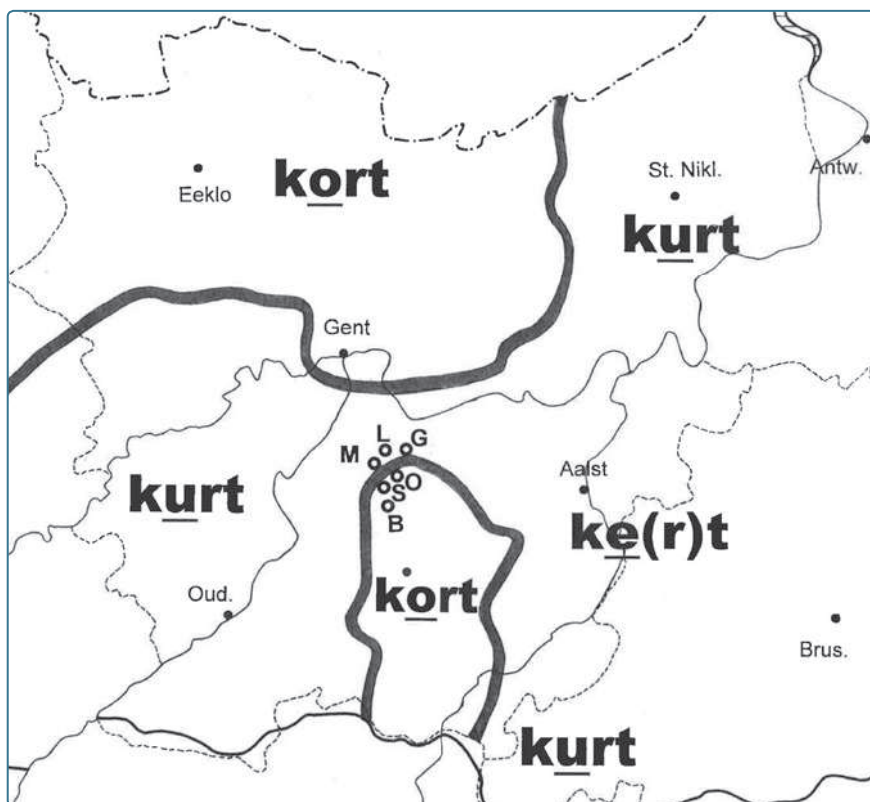
- (a) Woorden die in het A.N. een korte *a* hebben vóór *-ng* of *-nk* (bv. *hangen*, *bank*), worden met *a* uitgesproken in Gijzenzele, Landskouter en Moortsele, met een zware *è* (fonetisch [æ]) in Windeke, Oosterzele en Balegem.
- (b) Woorden met A.N. *aa* vertonen een ingewikkeld uitspraakpatroon. In elk van de zes Oosterzeelse dorpen hoorden we twee verschillende uitspraken naargelang van de volg-medeklinker: variant x vóór *t/d/s/z/t/r/n*; variant y vóór *p/b/f/v/k/g/m/j*. Verder vertonen x en y nog verschillende nuances van dorp tot dorp.

x = een klinker die heel sterk op de Franse *oi* (als in *boîte*, *mois*) lijkt: in Gijzenzele, Landskouter en Moortsele; een o-achtige klinker in Windeke, Oosterzele en Balegem (bv. *stroate* tegenover *strote* = straat).

y = een klinker die varieert tussen A.N. *o* en *ou* (bv. *scho(u)p* = schaaap).
- (c) Vóór *r* + tweede medeklinker wordt A.N. *e* in vijf van de zes dorpen met een lichte naslag (fonetisch [i^h]) uitgesproken. In Balegem echter horen we *è* zonder naslag (bv. *w(e)irk* tegenover *wèrk*).
Dezelfde tegenstelling noteerden we in sommige woorden met A.N. *aa* + *r* + *t* of *d*: bv. *steirt* in Gijzenzele, Landskouter, Moortsele, Windeke en Oosterzele tegenover *stèrt* in Balegem.

- (d) Subtiel variërend is ook de uitspraak van de klinker in woorden met A.N. *ou*. Vóór een (achteraf weggevallen) *d* en ook vóór *w* horen we overal een lange *aa* (bv. *kaa* = koude, *vraa* = vrouw), maar vóór *t* en *s* (bv. in *zout* en *kous*) is er vaak een lichte tweeklank te horen, die we in het woordenboek met *au* weergeven (bv. *zaut*, *Lan(d)skauter*).
- (e) In een beperkt aantal woorden met A.N. *o + r + t* of *s* (bv. *kort*, *borstel*, *vort*, *wortel*) is er een tegenstelling tussen *o* en *u*: Balegem en Oosterzele spreken zulke woorden uit met een *o*, maar Windeke, Moortsele, Landskouter en Gijzenzele zeggen *kurt*, *bus(t)le*, *vurt*, enz. Kaart 3 situeert deze tegenstelling in een ruimer geografisch verband.

Kaart 3: *kort*

B=Balegem, G=Gijzenzele, L=Landskouter, M=Moortsele, O=Oosterzele en S=Scheldewindeke.

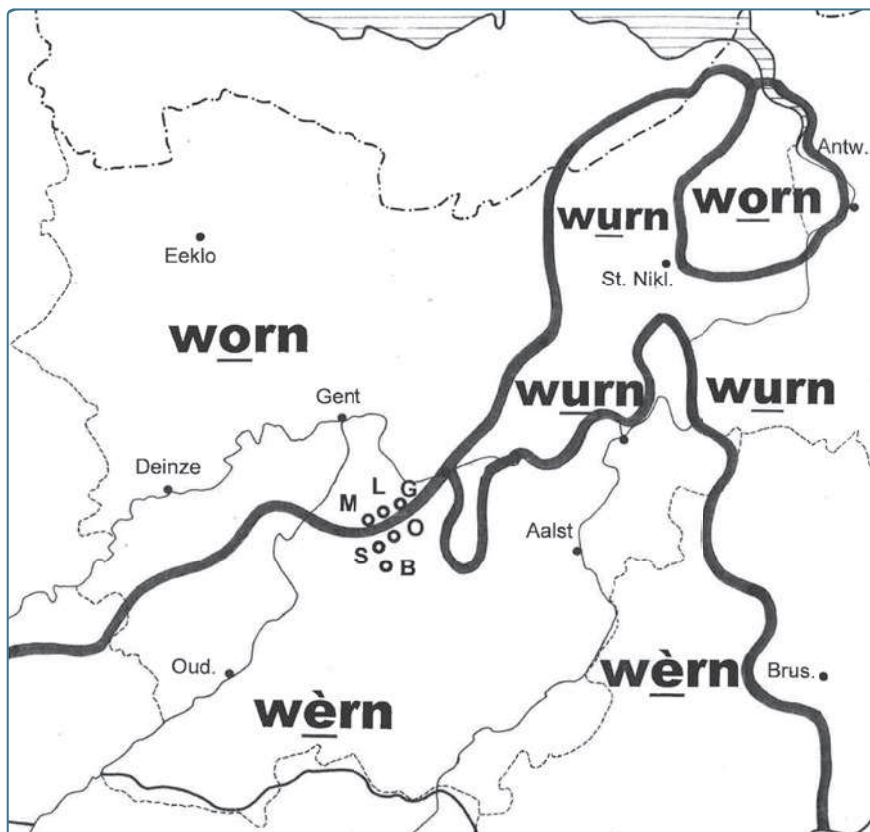
- (f) Het werkwoord *worden* wordt in de Oosterzeelse dorpen op twee manieren uitgesproken: als *wor(de)n* in Gijzenzele, Landskouter, Moortsele en Windeke, als *wèr(de)n* in Oosterzele en Balegem. Zie kaart 4 voor een ruimere situering van deze tegenstelling in het Vlaamse dialectlandschap.

- (g) Ook de voornaamwoorden *wulder*, *gulder*, *zulder* en *hulder* vertonen een lokale tegenstelling: Gijzenele, Landskouter, Moortsele en Windeke zeggen *wulder* (hoewel ik in Windeke ook wel eens *wolder* gehoord heb), terwijl Oosterzele en Balegem die woorden met een *o* uitspreken (bv. Balegems *wolder* en zelfs *woar*).

Uit dit beknopt overzicht van lokale uitspraakverschillen kunnen we een paar duidelijke besluiten trekken:

- (1) De noordelijke dorpen Gijzenele, Landskouter en Moortsele vertonen een opvallende uniformiteit en verschillen in sommige opzichten van de zuidelijker dorpen.
- (2) Van de zuidelijker dorpen zien we de meeste gelijkenissen tussen het Oosterzeels en het Balegems (hoewel de zuidkant van dit laatste dorp soms wat meer aansluit bij het aanpalende Velzeke).
- (3) Scheldewindeke neemt een tussenpositie in: het sluit meer aan bij Oosterzele en Balegem, maar deelt toch enkele uitspraakkenmerken met de drie noordelijke deelgemeenten.

Kaart 4: wor(de)n

B=Balegem, G=Gijzenele, L=Landskouter, M=Moortsele, O=Oosterzele en S=Scheldewindeke.

Alle dialectwoordenboekschrijvers worden met een fundamenteel probleem geconfronteerd dat in principe niet ideaal op te lossen valt: hoe spel ik ‘mijn’ dialectwoorden?

Voor het A.N. beschikken we over een officiële spelling die op de eerste plaats op de uitspraak gebaseerd is maar die uitspraak niet altijd perfect weergeeft: zo schrijven we *politie*, maar we zeggen *polisie* (met *s*), we schrijven *comfort* met een *c* hoewel we een *k* uitspreken.

Voor onze dialecten is – gezien de enorme uitspraakverschillen – zo'n uniforme spelling ondenkbaar (*vuve* in het Brugs, *vijve* in het landelijke Oost-Vlaams, *vaave* in het Gents, *voaif* in het Aalsters en het Antwerps, enz). Daarom nemen sommige woordenboekschrijvers hun toevlucht tot de spelling van het A.N. Maar daarmee gaat de lokale gekleurdeheid van de opgenomen dialectwoorden grotendeels verloren.

Zo kun je voor het Oosterzeels *staart* en *maart* niet met hetzelfde klinkerteken weergeven, want *staart* heeft een *e(i)* en *maart* een *o(a)*. Idem met *oven* en *roven*: het eerste woord heeft een *oo*, het tweede iets als een *uu* + naslag, een klinker die we voortaan met *uuë* zullen spellen (zo ook *bruuëd* = brood en *buuëm* = boom).

Bij het zoeken naar een zo geschikt mogelijke spelling zijn we dus in principe uitgegaan van de lokale uitspraak, maar we waren er ons behoorlijk van bewust dat de vele uitspraaknuances niet (of toch onvoldoende) met de gewone lettertekens weergegeven kunnen worden. Alleen met het internationaal fonetisch schrift is dat mogelijk maar de gemiddelde burger van Oosterzele daarmee confronteren zou gewoon sadistisch zijn.

Nadat we al deze overwegingen zorgzaam op een rijtje hadden gezet, hebben we gekozen voor een (hopelijk nogal gulden) middenweg: een spelling die in eerste instantie op de lokale uitspraak gebaseerd is maar die we met de gewone lettertekens hebben proberen weer te geven. Hieronder schetsen wij een prototypisch Oosterzeels klanksysteem en de manier waarop dat in de spelling zijn neerslag gevonden heeft.

6.1. De klinkers

- Het Oosterzeels heeft drie korte klinkers: *è* (fonetisch [æ]), *a* en *o* (bv. in *vèt*, *vat* en *pot*).
- Er zijn ook tien klinkers die kort à halflang zijn (dat laatste vóór *v* en *z*): *ie* (bv. *ziek*, *vriezen*), *uu* (bv. *bruut*, *duvele*), *oe* (bv. *doek*, *groeze*), *ee* (bv. *leeg*, *téve*), *eu* (bv. *leute*, *bleuzen*), *oo* (bv. *boot* = boterham, *boven*), *ij/ei* (die in het Oosterzeels geen tweeklank is) (bv. *bijten*, *blijven*, *kleine*), *ui* (die in het Oosterzeels evenmin een tweeklank is) (bv. *buiten*, *duive*) en *ou* (idem) (bv. *sloupen*, *ouvend*).
- In het Oosterzeels is er ook een lange *aa* die beantwoordt aan A.N. *ou* vóór *d* en *w* (bv. *kaa* = koude, *braa(w)er* = brouwer).

- Ten slotte zijn er vijf korte à half lange klinkers die een naslag met doffe *e* hebben:
i (bv. *wit*), *u* (bv. *put*), *oa* (bv. *loate* = laat), *ieë* (bv. *brieëd*) en *uuë* (bv. *bruuëd*).

De klinkers worden als volgt gespeld. De spellingen staan tussen vierkante haken:

- korte *e* (fonet. [æ]) = *è*
(Bv. *vèt*, *bèlle*)
- korte *a* = [a]
(Bv. *nat*, *kaf*)
- korte *o* = [o], ook waar de Oosterzeelse dialecten vóór *p/b/m* een *ou*-achtige klinker uitspreken
(Bv. *pot*, *kop*, *krom*)
- *ie* = [ie]
(Bv. *ziek*, *vriezen*)
- *uu* in gesloten lettergreep = [uu]
(Bv. *bruut*, *duust* = duizend)
- *uu* in open lettergreep = enkele [u]
(Bv. *brute*, *duvele*)
- *oe* = [oe]
(Bv. *groeze*, *zoeken*)
- *ee* in gesloten lettergreep = [ee]
(Bv. *leeg*, *steel*)
- *ee* in open lettergreep = [é]
(Bv. *lézen*, *téve*)
- *oo* in gesloten lettergreep = [oo]
(Bv. *boot* = boterham)
- *oo* in open lettergreep = [o]
(Bv. *oven*, *vore*)
- *eu* = [eu]
(Bv. *leute*, *(h)eupe*)

- *ij/ei* = [ij/ei], waarbij we ons ter wille van de herkenbaarheid naar de A.N.-spelling gericht hebben
(Bv. *fijne* maar *kleine*)
- *ui* = [ui]
(Bv. *buiten*, *kuipe*)
- *au* = [au]
(Bv. *zaut*, *kause*)
- *ou* = [ou], vooral beantwoordend aan A.N. *aa* vóór *p/v/k/g/m*
(Bv. *sloupen*, *vouk*, (*h*)*oumere*)
- *oa* = [oa], beantwoordend aan A.N. *a* vóór *t/s/z/l/r/n*
(Bv. *stroate*, (*h*)*oaze*, *board*, (*h*)*oane*)
- korte *i* met naslag = [i]
(Bv. *wit*, *slim*)
- korte *u* met naslag = [u]
(Bv. *putte*, *puppe*)
- *aa* = [aa]
(Bv. *vraa*, *braare* = brouwer)
- *ieë* = [ieë]
(Bv. *brieëd*, *lieëp*, *gieëte* = geit)
- *uuë* = [uuë]
(Bv. *bruuëd*, *ruuëk*, *stuuëm*)

Op één speciaal spellingteken dient er nog gewezen te worden: [(e)i] staat voor een korte *i* met naslag vóór *r* (bv. *p(e)ire* = peer, *st(e)irt* = staart, *m(e)i(r)s* = meers, *b(e)irg* = berg).

6.2. De medeklinkers

De medeklinkers van de Oosterzeelse dialecten verschillen niet erg veel van die van het A.N. Hieronder vermelden we kort de opvallendste verschillen in wat we ruimer de Oost-Vlaamse dialecten noemen.

- (°) De *h*- (aan het begin van een woord) valt altijd weg.
- (°) De medeklinkers *-g*, *-j* en *-w* vallen tussen twee klinkers weg. Daarbij wordt de voorafgaande klinker lang gerekt: bv. *lie(g)en* tegenover (*h*)*ij* *liegt*.
- (°) Tussen een klinker en *s* of *z* valt *r* in de meeste woorden weg, bv. *du(r)st* = dorst, *vè(r)s* = vers, *v(e)i(r)ze* = vaars.

- (°) De verbinding *sj-* wordt vereenvoudigd tot *s-* (bv. *sampètter* = champetter, *soko* = choco, *siek* = chic).
- (°) De verbindingen *tj-* en *dj-* worden vereenvoudigd tot *ts-* of *dz-* (bv. *tsieps* = chips, *dziep* = jeep). Soms heeft ook A.N. *j-* (in de eerste lettergreep) zich tot *ts-* ontwikkeld: bv. *tsaloes* = jaloers, *tsenuivere* = jenever.

Met betrekking tot de eerste drie gevallen, waar er telkens sprake is van het wegvallen van een medeklinker, schrijven we ter wille van de herkenbaarheid van het woord de weggevallen medeklinker wel *maar* we plaatsen hem tussen haakjes. Enkele voorbeelden: (*h*)*andkoarte* = handkaart, (*h*)*èrtefrètter* = hartenvreter, *lie(g)en* = liegen, *bru(gg)e* = brug, *drou(j)en* = draaien, *streu(j)en* = strooien, *maa(w)e* = mouw, *traa(w)en* = trouwen.

Al deze afspraken hebben belangrijke gevolgen voor de alfabetische rangschikking van de opgenomen woorden. Zo hoeft u 'emmer' (dialect *ieëmere*) niet te zoeken onder de *e* maar onder de *i(eë)*; (*h*)*oumer* (= hamer) niet onder de *o(u)* maar onder de *h*; *b(e)ir* (= mestvocht) staat vóór *bieër* (= mannelijk varken), enz.

Uit wat voorafgaat, zou moeten blijken dat er echt wel systeem zit in de gekozen spelling en dat bij onze keuze(s) een benaderende weergave van de lokale uitspraak van de woorden voorop stond. Toch zal het zelfs voor de geboren Oosterzelenaars enige gewenning vergen om het lokale dialect in letterschrift weergegeven te zien, maar een beetje volharding zal al snel tot grote vaardigheid leiden.

Beknopte spraakkunst van het Oosterzeels dialect

7

Op dit domein hebben we geen duidelijke verschillen kunnen ontdekken tussen de dialecten van de zes Oosterzeelse deelgemeenten; bijgevolg zullen we hieronder steeds over 'het' Oosterzeels spreken, waarmee bedoeld is de gemeenschappelijke spraakkundige kenmerken van de zes dorpsdialecten.

7.1. Vormleer

7.1.1. Zelfstandige naamwoorden

7.1.1.1. Geslacht

Veel meer dan in het Algemeen Nederlands en ook het Brabants is in de Oost-Vlaamse dialecten – en dus ook in het Oosterzeels – het geslacht afleidbaar uit de klankvorm van het naamwoord.

Hieronder volgen enkele sprekende voorbeelden, geformuleerd als regels:

- (1) Bijna alle zelfstandige naamwoorden (verderop *znw.*) die op een doffe *e* eindigen, zijn vrouwelijk: bv. *schure*, *note*, *stroate*, *vlamme*. Er zijn echter ongeveer twintig uitzonderingen. De meeste zijn mannelijk (bv. *zeune*, *broere*, *neuze*, *ru(gg)e*, *nekke*, *koeke*, *noene*, *(h)oane*), enkele zijn onzijdig (bv. *bèdde*, *(h)ènde* = hemd, *(h)èrte* = hart).
- (2) Ongeveer alle zelfstandige naamwoorden op *-el(e)* en *-er(e)* zijn mannelijk (bv. *gevel(e)*, *schotel(e)*, *(h)émel(e)*, *or(g)el(e)*, *vinger(e)*, *(h)oumer(e)*, *zomer(e)*). Schaarse uitzonderingen zijn o.a. *woater(e)*, *koppele* (beide onzijdig).
- (3) Bijna alle naamwoorden op *-a* (bv. *villa*, *begonia*, *servela*), *-ee* (bv. *kafée*, *portemonnee*, *négligé*, *korse* = korset), *oo* (bv. *polo*, *auto*, *vélo*, *kasino*, *buro*) en *uu* (bv. *menu*, *paraplu*, *tal* = talud) zijn mannelijk. Ook hier zijn de uitzonderingen schaars: o.a. *kafétaria* (vrouwelijk), *orchidee* (vrouwelijk), *piano* (vrouwelijk), *saldo* (onzijdig).

Uit de gegeven voorbeelden is ook gebleken dat het woordgeslacht in het dialect soms verschilt van dat in het A.N. Dat is o.a. het geval met de volgende naamwoorden, die in het A.N. onzijdig zijn maar in het dialect mannelijk:

boek, *albom*, *balkon*, *desser(t)*, *dinee*, *bos*, *(h)èrt*, *salon*, *asfalt*, *biljart*, *kado*, *gazon*, *(h)orloetze*, *nest*, *overschot*, *plaffon* (A.N. plafond), *tarief*, *trottoir*, *venster*.

7.1.1.2. Verkleinwoordvorming

Door middel van een achtervoegsel kan van de meeste zelfstandige naamwoorden een bijvorm afgeleid worden die ofwel het element 'klein' ofwel het element 'lief' bevat: zo duidt *wijveke* op kleinheid (klein vrouwtje) maar het kan ook liefkozend bedoeld zijn. Net als in het A.N. kan dat achtervoegsel verschillen volgens de klankvorm van het grondwoord. Enkele regels voor het Oosterzeels:

- (a) *-tse* bij woorden die eindigen op een klinker (bv. *villa-tse*), op een *-t* (bv. *peet-tse*), op een lange klinker + *n* (bv. *stieën-tse*) en op een doffe *e* + *n* (bv. *oven-tse*);
- (b) *-ske* bij woorden die eindigen op *-k*, *-ch*, *-g* en *-ng* (bv. *bak-ske*, *lach-ske*, *wieg-ske*);
- (c) *-eke* bij woorden die eindigen op een korte klinker + *d* of *b* (bv. *bèd(d)-eke*, *rèb(b)-eke*), na *z* en *v* (bv. *(h)uiz-eke*, *ruuë-zeke*, *lijv-eke*, *wijv-eke*) en na korte klinker + *l/r/n/m* (bv. *vel(l)-eke*, *stèr(r)-eke*, *bon(n)+eke*, *kom(m)-eke*);
- (d) *-ke* in alle andere gevallen (bv. *vis-ke*, *kop-ke*, *teef-ke*, *bijl-ke*, *stier-ke*, *riem-ke*, *oarm-ke*, *dou(w)-ke*, *zegel-ke*, *vinger-ke*).

Voor al die achtervoegsels geldt nog de volgende uitspraakregel: volgt op een verkleinwoord een woord dat met een klinker begint, dan wordt nog een n tussengevoegd (bv. *mijn peetse-n-ès ziek*). Volgt op het verkleinwoord een pauze dan *kan* er eveneens een *n* aangehecht worden.

7.1.1.3. Meervoud

Het Oosterzeels beschikt over drie achtervoegsels waarmee het meervoud aangeduid kan worden: *-en*, *-s* en *-ers*:

- (°) Na naamwoorden die eindigen op *-el*, *-er*, *-en*, *-em*, *-rn*, *-rm* en *-lm* is *-s* de enig mogelijke meervoudsuitgang: bv. *appel-s*, *lètter-s*, *oven-s*, *bezem-s*, *duuërn-s*, *oarm-s* en *zwolm-s*.
- (°) Hetzelfde geldt voor naamwoorden die op de klinkers *-ie* (bv. *lelie-s*), *-uu* (bv. *menu(u)-s*), *-oe* (bv. *gardeboe-s*), *-ee* (bv. *kaffee-s*), *-oo* (bv. *auto(o)-s*) en *-aa* (bv. *villa(a)-s*) eindigen.
- (°) De uitgang *-s* kan ook toegevoegd worden aan een heel beperkt aantal éénlettergrepige naamwoorden: verplicht in *zeun-s* en *kniën-s*, mogelijk in *dzuin-s* (= ajuinen), *tieën-s*, *ruin-s*, *trein-s* en *stiers*.
- (°) Bij een heel beperkt aantal éénlettergrepige naamwoorden wordt het meervoud gevormd met het achtervoegsel *-ers*: *kind-ers*, *kalv-ers*, *lam(m)-ers*, *rènd-ers* (= runderen) en *ei-ers*.
- (°) In alle andere gevallen is *-en* de meervoudsuitgang.

7.1.2. Voornaamwoorden

7.1.2.1. Persoonlijke voornaamwoorden

Deze woordsoort geeft in de Oost-Vlaamse dialecten aanleiding tot een bijzonder ingewikkeld hoofdstuk, dat ik hieronder zo eenvoudig mogelijk zal proberen uit te leggen. Het centrale (probleem)punt is dat de Oost-Vlaamse dialecten – en dus ook het Oosterzeels – in principe over zes sets van persoonlijke voornaamwoorden beschikt. Ik illustreer dat eerst aan de hand van de 3de persoon enkelvoud/vrouwelijk bij het werkwoord *komen*:

- set (1): het vnv is onderwerp van de zin en het wordt in zijn volle/sterke vorm gebruikt: *ZIJ komt*.
- set (2): het vnv is onderwerp van de zin en het wordt zonder nadruk gebruikt (zwakke vorm), bovendien staat het vóór het werkwoord: *ZE komt*.
- set (3): idem, maar nu leunt het vnv aan bij het voorafgaande werkwoord: *kom(t) ZE*.
- set (4): het vnv is voorwerp van de zin en het wordt in zijn volle/sterke vorm gebruikt: *hij kom(t) HEUR bezoeken*.
- set (5): het vnv is voorwerp van de zin en het wordt zonder nadruk gebruikt (zwakke vorm): *hij kom(t) ZE bezoeken*.
- set (6): het vnv leunt aan bij het voorafgaande *ja* of *nee*: *kom(t) ze? Joa-s/nieë-s*.

Voor de zes sets geef ik nu de per persoon, getal en geslacht variërende vormen:

- Set (1)

1 ^{ste}	ps. enk.	<i>IK komme</i>
2 ^{de}	ps. enk.	<i>GJ komt</i>
3 ^{de}	ps. enk. man.	<i>(H)IJ komt</i>
3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>ZIJ komt</i>
3 ^{de}	ps. enk. onz.	- (enkel zwak)
1 ^{ste}	ps. mv.	<i>WULDER kommen</i>
2 ^{de}	ps. mv.	<i>GULDER komt</i>
3 ^{de}	ps. mv.	<i>ZULDER kommen</i>

- Set (2)

1 ^{ste}	ps. enk.	<i>'K komme</i>
2 ^{de}	ps. enk.	<i>GE komt</i>
3 ^{de}	ps. enk. man.	- (enkel sterk)
3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>ZE komt</i>
3 ^{de}	ps. enk. onz.	<i>'T komt</i>
1 ^{ste}	ps. mv.	<i>ME kommen</i>
2 ^{de}	ps. mv.	<i>GE komt</i>
3 ^{de}	ps. mv.	<i>ZE kommen</i>

- Set (3)

1 ^{ste}	ps. enk.	<i>komme 'K</i>
2 ^{de}	ps. enk.	<i>kom-DE</i> <i>pak-TE</i>
3 ^{de}	ps. enk. man.	- (enkel sterk)
3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>kom(t) ZE</i>
3 ^{de}	ps. enk. onz.	<i>kom(t)- ET</i>

	1 ^{ste}	ps. mv.	<i>kommen ME</i>
	2 ^{de}	ps. mv.	<i>kom-DE</i>
<i>pak-TE</i>
	3 ^{de}	ps. mv.	<i>kommen ZE</i>
- Set (4)	1 ^{ste}	ps. enk.	<i>ze kommen MIJ bezoeken</i>
	2 ^{de}	ps. enk.	<i>ze kommen OU bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. enk. man.	<i>ze kommen (H)ËM bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>ze kommen (H)EUR bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. enk. onz.	- (enkel zwak)
	1 ^{ste}	ps. mv.	<i>ze kommen ONS bezoeken</i>
	2 ^{de}	ps. mv.	<i>ze kommen (H)ULDER bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. mv.	<i>ze kommen (H)ULDER bezoeken</i>
- Set (5)	steeds de sterke vormen, behalve:		
	3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>ze kommen ZE bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. enk. onz.	<i>ze kommen 'T bezoeken</i>
	3 ^{de}	ps. mv.	<i>ze kommen ZE bezoeken</i>
- Set (6)	1 ^{ste}	ps. enk.	<i>jouK/nieëK</i>
	2 ^{de}	ps. enk.	<i>jouG/nieëG</i>
	3 ^{de}	ps. enk. man.	<i>joaJ/neeJ</i>
	3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>joaS/nieëS</i>
	3 ^{de}	ps. enk. onz.	<i>joaT/nieëT</i>
	1 ^{ste}	ps. mv.	<i>jouM/nieëM</i>
	2 ^{de}	ps. mv.	<i>jouG/nieëG</i>
	3 ^{de}	ps. mv.	<i>joaS/nieëS</i>

Daar komt nog bij dat alle voornaamwoorden ook nog eens verdubbeld kunnen worden. Als in de 1ste persoon enk. het eerste voornaamwoord al vóór het werkwoord staat, kan het zelfs verdrievoudigd worden:

- (a) vnw. *vóór* het werkwoord:
- 'K komme + K + IK
 - GE kom(t) + GIJ
 - (H)IJ komt + IE + (H)IJ
 - ZE kom(t) + ZIJ
 - ME kommen + ME + WULDER
 - GE kom(t) + GULDER
 - ZE komen + ZULDER
- (b) alle vnw. *na* het werkwoord
- komme + K + IK
 - komd + E + GIJ
 - komt + IE + (H)IJ
 - kom(t) + ZE + ZIJ
 - komen + ME + WULDER

komd + E + GULDER
 kommen + ZE + ZULDER

Dit is m.i. zowat het meest complexe hoofdstuk(je) van de Oost-Vlaamse en Oosterzeelse spraakkunst dat we echter moeiteloos in onze jonge jaren verworven hebben: het dialect als oefenveld om andere talen (onder andere het A.N.) met hun eigen complicaties tegemoet te treden. Nu het dialect steeds meer als basistaal wegvalt, valt ervoor te vrezen dat de verwerving van andere talen (op latere leeftijd) trager en moeizamer zal verlopen.

7.1.2.2. Bezittelijke voornaamwoorden

Variatie in deze woordsoort is er volgens de persoon, het getal en het geslacht van de 'bezitter':

1 ^{ste}	ps. enk.	<i>MIJN</i>
2 ^{de}	ps. enk.	<i>OU(W)</i>
3 ^{de}	ps. enk. man	<i>ZIJN</i>
3 ^{de}	ps. enk. vrouw.	<i>(H)EUR</i>
1 ^{ste}	ps. mv.	<i>ONS</i>
2 ^{de}	ps. mv.	<i>(H)ULDER</i>
3 ^{de}	ps. mv.	<i>(H)ULDER</i>

Elk van deze voornaamwoorden kan nog een verschillende vorm (verbuiging) krijgen volgens het geslacht en het getal van het volgende zelfstandig naamwoord:

man. enk.	vrouw. enk.	onz. enk.	alg. mv.
<i>MIJNE(N)</i>	<i>MIJN</i>	<i>MIJN</i>	<i>MIJN</i>
<i>(mijnen boek)</i>	<i>(mijn deure)</i>	<i>(mijn kind)</i>	<i>(mijn boeken)</i>
<i>(mijne post)</i>	<i>(mijn vraa(w)e)</i>	<i>(mijn (h)uis)</i>	<i>(mijn kinders)</i>
<i>OU(W)E(N)</i>	<i>OU(W)</i>	<i>OU(W)</i>	<i>OU(W)</i>
<i>(ou(w)en boek)</i>	<i>(ou(w) deure)</i>	<i>(ou(w) kind)</i>	<i>(ou(w) boeken)</i>
<i>(ou(we) post)</i>	<i>(ou(w) vraa(w)e)</i>	<i>(ou(w) (h)uis)</i>	<i>(ou(w) kinders)</i>
<i>ZIJNE(N)</i>	<i>ZIJN</i>	<i>ZIJN</i>	<i>ZIJN</i>
<i>(zijnen (h)ond)</i>	<i>(zijn deure)</i>	<i>(zijn kind)</i>	<i>(zijn boeken)</i>
<i>(zijne mond)</i>	<i>(zijn vraa(w)e)</i>	<i>(zijn (h)uis)</i>	<i>(zijn kinders)</i>
<i>(H)EURE(N)</i>	<i>(H)EUR</i>	<i>(H)EUR</i>	<i>(H)EUR</i>
<i>((h)euren dag)</i>	<i>((h)eur katte)</i>	<i>((h)eur kind)</i>	<i>((h)eur kinders)</i>
<i>((h)eure voet)</i>	<i>((h)eur reize)</i>	<i>((h)eur bedde)</i>	<i>((h)eur boeken)</i>

man. enk.	vrouw. enk.	onz. enk.	alg. mv.
ONZE(N)	ONZE	ONS	ONZE
(onzen tuin)	(onze deure)	(ons kind)	(onze kinders)
(onze wijn)	(onze katte)	(ons (h)uis)	(onze katten)
(H)ULDERE(N)	(H)ULDER	(H)ULDER	(H)ULDER
((h)ulderen druuëm)	((h)ulder katte)	((h)ulder kind)	((h)ulder kinders)
((h)uldere mond)	((h)ulder deure)	((h)ulder (h)uis)	((h)ulder (h)uizen)
(H)ULDERE(N)	(H)ULDER	(H)ULDER	(H)ULDER
((h)ulderen trein)	((h)ulder deure)	((h)ulder kind)	((h)ulder kinders)
((h)uldere post)	((h)ulder katte)	((h)ulder (h)uis)	((h)ulder (h)uizen)

Hierbij nog twee opmerkingen:

- (1) De vormen in de tweede kolom (vóór een vrouwelijk naamwoord) zijn altijd gelijk aan die in de vierde kolom (vóór een naamwoord in het meervoud).
- (2) Vóór een mannelijk naamwoord (eerste kolom) blijft de *-n* enkel bewaard als het volgende woord met een klinker, *t-*, *d-* of *b-* begint (zie de voorbeelden).

7.1.2.3. Aanwijzende voornaamwoorden

Ruwweg zijn er in het Oosterzeels maar twee aanwijzende voornaamwoorden: *die* en *da*. Die kunnen aan een zelfstandig naamwoord voorafgaan en dan variëren ze van vorm naargelang van geslacht, getal en klankvorm van dat naamwoord:

- *diene(n)* vóór een mannelijk enk. naamwoord; de vorm met *-n* enkel als het naamwoord met een klinker, *t-*, *d-* of *b* begint: *dienen (h)ond*, *dienen tak*, *dienen dag*, *dienen berg* maar *diene zak*, *diene post*, *diene gank*, *diene mens*;
- *die* is gebruikelijk vóór een naamwoord dat vrouwelijk enk. is en ook vóór een meervoud: *die ganze*, *die kèrre*, *die mensen*, *die kinders*;
- *da* gaat altijd aan een onzijdig + enkelvoudig naamwoord vooraf. Als dat naamwoord met een klinker begint, verschijnt het vnv. in de vorm *dad*: bv. *da' kind*, *da' ventje*, *da' meiske* maar *dad (h)uizeke*, *dad (h)ènde*.

Worden de aanwijzende voornaamwoorden zelfstandig gebruikt (dus niet vóór een naamwoord), dan verschijnen de volgende vormen:

- man. enk.: *den dienen*
- vr. enk.: *dedie*
- alg. mv.: *dedie*.

7.1.2.4. Betrekkelijke voornaamwoorden

Die en *da(t)* zijn de betrekkelijke voornaamwoorden van het Oosterzeels. Er is weliswaar een tendens om die zoals in het A.N. te gebruiken: *die* na mannelijke en vrouwelijke naamwoorden in het enkelvoud en na alle naamwoorden in het meervoud, *da(t)* na een onzijdig naamwoord in het enkelvoud.

Maar toch zijn *die* en *da(t)* in principe mogelijk na elk type van naamwoord:

diene mènes DIE doar komt

MAAR OOK: *diene mens DA' doar komt*

dad (h)uis DA doar stoat

MAAR OOK: *dad (h)uis DIE doar stoat.*

Na 't *gieën* (A.N. hetgeen) en *wa('t)* is enkel *da(t)* mogelijk:

'*k en benne nie 't akkoord mee 't gieën DA ze zegt*

'*k en (h)è(b) nie' g(eh)uuërd wa' DA ze gezeid (h)ee(ft).*

7.1.2.5. Vragende voornaamwoorden

Ook het aantal vragende voornaamwoorden is erg beperkt in het Oosterzeels. Zelfstandig komen enkel *wie(n)* en *wa(t)* voor, respectievelijk verwijzend naar personen en zaken:

Bv. *WIE komt er vanouvend?*

WIEN ès-t-er vanouvend thuis?

WAD ès-t-er nou feitelijk gebeurd ?

Bijvoeglijk (bv. A.N. *welk boek*) wordt vooral *wa(t)* gebruikt: bv. *mee WA' meirk van oto rijd-e gij?*

7.1.3. Lidwoorden

Net als het A.N. heeft het Oosterzeelse dialect twee sets lidwoorden: onbepaalde en bepaalde. Hun vorm wordt bepaald door het geslacht, het getal en de beginklank van het volgende naamwoord.

Een overzicht:

	Onbepaald	Bepaald
man. enk.	<i>ne(n)</i>	<i>de(n)</i>
vr. enk.	<i>een</i>	<i>de</i>
onz. enk.	<i>ee(n)</i>	' <i>t</i>
meerv.	-	<i>de</i>

Met betrekking tot de tussen haakjes geplaatste *n* in *ne(n)*, *de(n)*, *ee(n)* is de situatie als volgt:

Als het volgende (naam)woord met een klinker, een *t*, een *d* of een *b* begint, wordt een *n* uitgesproken; begint het volgende woord met een andere medeklinker, dan blijft *n* achterwege.

Voorbeelden:

<i>nen/den (h)ond</i>	maar	<i>ne/de zak</i>
<i>nen/den tand</i>		<i>ne/de post</i>
<i>nen/den dag</i>		<i>ne/de kastar</i>
<i>nen/den berg</i>		<i>ne/de reus</i>

<i>een (h)uis</i>	maar	<i>ee schoup</i>
<i>een tieëken</i>		<i>ee pakske</i>
<i>een duuëske</i>		<i>ee kot</i>
<i>een bergske</i>		<i>ee joar</i>

7.1.4. Bijvoeglijke naamwoorden

De vorm van het bijvoeglijk naamwoord wordt o.a. bepaald door z'n functie in de zin. Wordt het zelfstandig gebruikt (bv. *Jan ès ziek*, *(h)ij ès ziek noar (h)uis gegoan*), dan wordt er geen uitgang toegevoegd.

Een twintigtal bijvoeglijke naamwoorden vormen hier schijnbaar een uitzondering op in die zin dat ze zelfstandig op een *-e* eindigen (bv. *brouve*, *bruine*, *dichte*, *diepe*, *dikke*, *druuë(g)e*, *dunne*, *geweune*, *(h)uuë(g)e*, *kleine*, *koele*, *lichte*, *rechte*, *rijke*, *rijpe*, *schuuëne*, *stille*, *zochte*).

Die *-e* fungeert echter niet als een uitgang.

Leunt het bijvoeglijk naamwoord bij een zelfst. naamw. aan (bv. *ne zieke mens*), dan wordt het als volgt verbogen:

- (°) *-e(n)* vóór een zelfst. naamw. man. enk.; de beginklank van het zelfst. naamw. bepaalt (weer) de keuze tussen *-e* en *-en*: vóór een klinker, een *t*, een *d* of een *b* verschijnt *-en* (bv. *ne gruuëten (h)ond*, *nen dunnen tak*, *ne langen dag*, *nen (h)uuë(g)en berg*), in andere gevallen is de uitgang *-e* (bv. *ne schuuëne post*, *nen brouve mènes*, *nen dikke kop*);
- (°) *-e* vóór een zelfst. naamw. vr. enk. of vóór een meervoudsvorm (bv. *de gruuëte puuërte*, *zieke mensen*);
- (°) geen uitgang vóór een zelfst. naamw. onz. enk. (bv. *een ziek schoup*, *een gruuët park*). Het is zelfs zo dat de +/- 20 bijvoeglijke naamwoorden die bij zelfstandig gebruik op *-e* eindigen (zie hierboven), die eind *-e* verliezen bij bijvoeglijk gebruik (vgl. *'t ès schuuëne* en *een schuuën kind*).

De vergrotende en overtreffende trap (bv. *gruuët – gruuëter – gruuëtst*) worden net als in het A.N. met de achtervoegsels *-er* en *-st* gevormd.

7.1.5. Telwoorden

(a) Hoofdtelwoorden

Bij zelfstandig gebruik eindigen sommige hoofdtelwoorden op *-e*: *drije, viere, vijfde, zesse, achte, tiene, èlve en twoulve*. Ingeval van bijvoeglijk gebruik valt die eind *-e* echter altijd weg: bv. *'k (h)è(b) der tiene* maar *tien vingers, tien dou(g)en*.

In het A.N. worden lengtematen, gewichten, inhoudsmaten en sommige tijdsbepalingen in de enkelvoudige vorm gebruikt na bepaalde hoofdtelwoorden:

bv. *drie meter*. In het Oosterzeels staan zulke naamwoorden altijd in het meervoud: bv. *drij meters, vier kilo's, zes liters, drij uren*.

De enige uitzondering is *joar* (bv. *drij joar*).

(b) Rangtelwoorden

In het A.N. is *-ste* het normale achtervoegsel voor de vorming van rangtelwoorden (bv. *achtste, twintigste*).

Uitzonderingen (met het achtervoegsel *-de*) zijn *tweede, derde, vierde, vijfde, zesde, zevende, negende, tiende, elfde* en *twaalfde*. In het Oosterzeels is het lijstje met rangtelwoorden op *-de* korter: *twieëde, dèrde, vierde, vijfde* en *zesde*.

In andere gevallen wordt *-ste* toegevoegd: bv. *zevenste, negenste, tienste, elfste* en *twaalfste*.

7.1.6. Werkwoorden

Werkwoorden vertonen nog een grote vormverscheidenheid, afhankelijk van o.a. tijd, getal en persoon.

(a) Onvoltooid tegenwoordige tijd (O.T.T.)

<i>Ik w(e)irk + e</i>	<i>ik druuëm + e</i>
<i>gij w(e)irk + t</i>	<i>gij druuëm + t</i>
<i>(h)ij/zij/'t w(e)irk + t</i>	<i>(h)ij/zij druuëm + t</i>
<i>wulder w(e)irk + en</i>	<i>wulder druuëm + en</i>
<i>gulder w(e)irk + t</i>	<i>gulder druuëm + t</i>
<i>zulder w(e)irk + en</i>	<i>zulder druuëm + en</i>

Hierbij horen twee opmerkingen over de uitgang *-t*:

(1) die valt weg als het volgende woord met een medeklinker begint

(bv. *(h)ij w(e)irkt* maar *(h)ij w(e)irk veel t' (h)ard*)

(2) als *-t* voorafgegaan wordt door een klinker of een stemhebbende medeklinker

(bv. in *druuëm+t*) en gevolgd wordt door een woord dat met een klinker

begint, dan krijgt *-t* stem en wordt dus een [d]: bv. *(h)ij druuëmt* maar

(h)ij druuëm[d] altijd...

(b) Onvoltooid verleden tijd (OVT)

Net als het A.N. onderscheidt het Oosterzeels hier twee categorieën van werkwoorden: regelmatig en onregelmatig.

Bij regelmatig werkwoorden wordt het typisch Oost-Vlaamse achtervoegsel *-tege* of *-dege* toegevoegd:

Bv. *hij w(e)irk+tege, ik druueëm+dege, hij klop+tege, ik speel+dege.*

In de 1ste en 3de persoon meervoud is de vorm *-tegen* of *-degen*.

Onregelmatige werkwoorden krijgen geen echt achtervoegsel maar ondergaan allerlei veranderingen in de klinker en/of de medeklinkers van de stam: bv. *luuëpen – ik liepe, kuuëpen – ik kochte, wëten – ik wiste, springen – ik spronge*. De klinkerwisseling is doorgaans van hetzelfde type als in het A.N., maar heel opmerkelijk aan het Oosterzeels (en de meeste andere Oost-Vlaamse dialecten) is het feit dat de onregelmatige OVT's (met klinkerwisseling) heel makkelijk en heel vaak vervangen worden door regelmatig: bv. *nijptege* naast *neep*, *kijfdege* naast *keef*, *gietege* naast *goot*, *kruiptege* naast *kroop*, *kremptege* naast *kromp*, *vlechtege* naast *vlocht*, *blaasdege* meer dan *blies*, *vangdege* meer dan *ving*, *(h)elptege* naast *(h)iehp*, *meettege* veel meer dan *mat*, *breektege* naast *brak*, *leesdege* meer dan *las*, *vriesdege* naast *vroos*, enz. Nergens anders in Vlaanderen is het succes van de regelmatige OVT-vormen ten koste van de onregelmatige zo groot als in het gebied met achtervoegsel *-tege/-dege*.

(c) Voltooid deelwoord

Ook hier moeten we een onderscheid maken tussen 'regelmatige' en 'onregelmatige' werkwoorden. Het voorvoegsel is telkens *ge-*. Bij regelmatig werkwoorden is de uitgang een *-[t]*, geschreven *-t* of *-d*, net als in het A.N. (bv. *geklopt*, *gemuuëst* tegenover *ver(h)uisd*, *gedruuëmd*). In tegenstelling tot het achtervoegsel *-t* van 3de pers. enk., 2de pers. enk. + mv., OTT en OVT, valt deze *-[t]* niet weg als het volgende woord met een medeklinker begint: bv. *(h)ij ès geklopt mee twee minuten* tegenover *(h)ij klop mij*.

Bij onregelmatige werkwoorden is het achtervoegsel *-en*, *geluuëpen*, *gekropen*, *gebakken*.

(d) Gebiedende wijs

Eigenlijk heeft het Oosterzeels maar één gebiedende-wijsvorm: werkwoordstam + *t*: bv. *klopt op zijne kop*, *(h)èft ons ne kieër op*. Net als de uitgangs *-t* van de OTT en OVT valt die *-t* echter weg als het volgende woord met een medeklinker begint: vgl. *pak mij vaste* en *pakt ons vaste*.

(e) Hulpwerkwoorden

Sommige hulpwerkwoorden hebben een aparte vervoeging in een of ander opzicht. Hieronder volgt een kort overzicht:

ZIJN	ik <i>bèn(ne)</i> gij <i>zijt</i> hij/zij/'t <i>ès</i> wulder <i>zijn</i> gulder <i>zijt</i> zulder <i>zijn</i>
(H)È(BB)EN	ik <i>(h)è</i> gij <i>(h)è(b)t</i> hij/zij/'t <i>(h)ee</i> wulder <i>(h)è(bbe)n</i> gulder <i>(h)è(b)t</i> zulder <i>(h)è(bbe)n</i>
MOETEN	ik <i>moe</i> gij <i>moet</i> hij/zij/'t <i>moe(t)</i> wulder <i>moe(te)n/moe-me</i> gulder <i>moet</i> zulder <i>moe(te)n/moen-ze</i>
KUNNEN/MOGEN	ik <i>kan+e</i> gij <i>keun+t</i> hij/zij/'t <i>kan(t)</i> wulder <i>keun+en</i> gulder <i>keun+t</i> zulder <i>keun+en</i>
ZULLEN	ik <i>zal(+e)</i> gij <i>zul+t</i> hij <i>zal(t)</i> wulder <i>zul+en</i> gulder <i>zul+t</i> zulder <i>zul+en</i>
WILLEN is volledig regelmatig:	
OTT:	ik <i>wil+e</i> gij/hij/zij <i>wil+t</i> wulder <i>wil+en</i> gulder <i>wil+t</i> zulder <i>wil+en</i>
OVT:	ik/gij... <i>wil+dege</i>
deelw.:	<i>gewil+d.</i>

P.S. Het gebruik van *zullen* in de toekomstige tijd neemt sterk af ten opzichte van *gaan*; bv. *da' goa' toch vrieë moeilijk zijn*.

7.1.7. Voegwoorden

De onderschikkende voegwoorden *da'* (A.N. *dat*) en *o'* (A.N. *als*) hebben een enkelvouds- en een meervoudsvorm: resp. *da(n)* en *o(n)*, naargelang de erop volgende bijzin in het enkelvoud of het meervoud gesteld is.

vgl. 'k (h)è(b) g(eh)uuërd da'[s]e komt
daN ze komen
o'[s]e komt ès ze welkom
oN ze komen zijn ze welkom.

7.2. Zinsbouw

Hier stippen we alleen enkele merkwaardige afwijkingen van het A.N. aan. Ze zijn echter niet typisch Oosterzeels maar veeleer Algemeen Vlaams.

- (°) Verdubbeling van persoonlijke voornaamwoorden: hiervoor verwijzen we naar afdeling 7.1.2.1.
- (°) Overtollig voegwoordelijk *dat*: met uitzondering van *die/dat* en *o* (=als) worden alle onderschikkende (voeg)woorden, die een bijzin inleiden, gevolgd door *da(t)*, dat in de strikte zin overbodig is:
Voorbeelden: *Weet-e gij wa' DA' ze doet ?*
Weet-e gij (h)oe DA' ze da' gedaan (h)ee ?
Weet-e gij woarover DA 't goat?
Weet-e gij mee wien DA' ze geklapt (h)ee?
Weet-e gij wanieër DA' ze komt?
Weet-e gij wanieër DAN ze komen?
- (°) Ontkenning:
In het A.N. wordt de inhoud van een zin ontkend via één woord (bv. *niet*, *nooit*, *nergens*). In het Oosterzeels zijn ontkenkende zinnen met twee of zelfs drie ontkenningswoorden geen uitzonderingen, hoewel onder invloed van het A.N. zich een duidelijke tendens aftekent om zulke 'overtollige' ontkenningsconstructies te vermijden.

Enkele voorbeelden:

(h)ij EN zal mij NIE' zien
'k EN wéte NIE wa' da 'k moe' doen
(h)ij EN kom(t) NOOIT te loate
'k EN (h)è(b) (h)è(m) NOOIT NIETS misdoan.

(°) Dubbel GAAN

Typisch Oosterzeels en Oost-Vlaams zijn zinnen met twee keer het werkwoord *gaan*, zoals:

me goan goan sloupen
me goan vandenouvend goan koarten

Hierbij drukt het eerste *goan* toekomst uit, het tweede *goan* een verplaatsing om de aangekondigde handeling uit te voeren.

We vergelijken even het laatste voorbeeld met de volgende zin:

me goan vandenouvend koarten

In deze zin wordt gesuggereerd dat men zich niet hoeft te verplaatsen om te kaarten, m.a.w. dat men het thuis zal doen.

(°) WEEST(EN) + werkwoord

In veel Oost-Vlaamse dialecten (en ook in het Oosterzeels) wordt de voltooidheid van een handeling waarvoor men zich diende te verplaatsen, uitgedrukt met de verbinding WEEST(EN) + werkwoord.

Jan (h)ee gisteren WEEST(EN) vissen
In mijn ei(g)en (h)uis (h)eeet-(h)ij mij WEEST(EN) verwijten.

(°) VEUR en VAN + te + noemvorm

Allereerst enkel voorbeelden:

'k bèn in mijn bèdde gekropen VEUR wa' te bekommen
z' (h)èn da' gedoan VEUR (h)ulder t' ammezéren
't ès een schande VAN die mensen in de mizérie te loaten zitten

In al die gevallen wordt in het A.N. het voorzetsel *om* gebruikt.

Onder invloed van het A.N. dringt die *om* ook in de Vlaamse dialecten door.

7.3. Slotsom

De spraakkunst van de Oosterzeelse dialecten verschilt doorgaans niet spectaculair van die van het A.N.

De belangrijkste verschillen zijn hierboven aan de orde gekomen (hoewel er op dat vlak geen volledige inventaris van verschillen nagestreefd is). Een ander belangrijk punt is dat de spraakkundige eigenaardigheden van het Oosterzeels ook in een ruimer Vlaams en meer bepaald Oost-Vlaams gebied voorkomen. Dat houdt in dat het specifieke karakter van de Oosterzeelse dialecten veel meer door de klankleer dan door de spraakkunst bepaald wordt.

Elk dialectlemma is in principe als volgt uitgewerkt:

1. het trefwoord (in vetjes)
2. de grammaticale uitleg tussen vogelbekjes (< >), vooral de woordsoort (zie verder de gebruikte afkortingen)
3. de betekenis(sen) in gewoon lettertype
4. (eventueel) een dialectzin in cursief (soms ter illustratie van een betekenis, vaak wanneer een dialectwoord deel uitmaakt van een uitdrukking, een gezegde of een speciale verbinding)
5. (soms) aanduidingen over de gebruikssfeer (bv. schertsend, plat, archaïsch) en over de herkomst of etymologie.

Gebruikte afkortingen:

bijw	bijwoord
bn	bijvoegelijk naamwoord
deelw	deelwoord
eig	eigenaam
Eng	Engels
imp	imperatief
Fra	Frans
It	Italiaans
Lat	Latijn
m	mannelijk
mv	meervoud
Ned	Nederlands
o	onzijdig
overdr	overdrachtelijk
telw	telwoord
uitdr	uitdrukking
v	vrouwelijk
verb	verbinding
Vl	Vlaams
vnw	voornaamwoord
voegw	voegwoord
vraagw	vraagwoord
vz	voorzetsel
wederk	wederkerig
ww	werkwoord
zn	zelfstandig naamwoord